

โครงการงานสร้างสรรค์
การออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์
(The Althar The Way of Buddhist Art)

ผู้วิจัยและสร้างสรรค์
นางพินท์ ไกรแก้ว

วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี
สนับสนุนโดย
สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม
2560

คำนำ

โครงการงานสร้างสรรค์การออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยและการออกแบบของทุนอุดหนุนงานวิจัย สร้างสรรค์ของสถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมในหัวข้องานวิจัยการออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์

เอกสารฉบับนี้ได้รวบรวมขั้นตอนการออกแบบแท่นสักการะ ซึ่งเกิดขึ้นจากความศรัทธาในพุทธศาสนาและการสร้างสรรค์ผลงานการออกแบบเพื่อใช้ในชุมชน

ผู้จัดทำวิจัยและการออกแบบชิ้นนี้ หวังว่าแนวความคิดกระบวนการวิธีการที่ใช้ในการออกแบบจะสามารถเป็นแรงบันดาลใจต่อยอดความคิด และยังประโยชน์ต่อผู้ที่มีความสนใจค้นคว้า เรียนรู้ต่อไป

ผู้วิจัยและสร้างสรรค์
นางพินท์ ไกรแก้ว

บทคัดย่อ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นการการออกแบบแท่นสักการะ อันเกิดจากแรงศรัทธาเพื่อเติมเต็มการดำเนินชีวิตและการประกอบศาสนพิธี มีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มคุณค่าทางพุทธศิลป์ และส่งเสริมและพัฒนางานช่างเขียนศิลปะไทย ทั้งยังเป็นการสร้างทัศนคติที่ดีในการออกแบบแก่ชุมชน จากการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวัฒนธรรมประจำชาติไทยที่มีมาแต่โบราณจากงานช่างไทยโบราณและภาพจิตรกรรมไทย ศึกษารูปแบบการจัดวางเครื่องสักการะ ความจำเป็นในการใช้แท่นสักการะภายในชุมชน รูปแบบที่มีขายในท้องตลาด รวมทั้งสัญลักษณ์ที่นิยมใช้ และวัสดุที่นำมาใช้ ทำให้ได้แนวคิดในการพัฒนารูปแบบใหม่โดยเลือกลักษณะหมู่ และสถานที่ที่มีการใช้แท่นสักการะในชุมชนนั้นๆ คือในสถานปฏิบัติธรรมและในสถานศึกษา ทั้งยังศึกษาวิเคราะห์ตัวแท่นสักการะโดยอาศัยหลักการออกแบบผสมผสานกับแนวคิดทางพุทธศิลป์ซึ่งจะช่วยแก้ปัญหาในการใช้งานได้ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการใช้งาน แนวคิดทางพุทธศาสนาที่นำมาตกแต่ง และคุณสมบัติของวัสดุที่นำมาใช้ที่มีผลต่อจิตใจของผู้ใช้ กลุ่มตัวอย่างได้แก่พระภิกษุจากวัดไทรงาม จังหวัดสุพรรณบุรี และนักเรียนนักศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป์ จังหวัดสุพรรณบุรี การวิเคราะห์ข้อมูลใช้หลัก 5WIH ในการวิเคราะห์วัสดุที่ควรนำมาใช้ได้แก่ วัสดุประเภทไม้ ศึกษาเปรียบเทียบไม้ 3 ชนิด ในด้านคุณสมบัติ ความทนทาน การย้อมสี และความหนาแน่นของเนื้อไม้ และปรากฏผลว่าไม้ประเภทที่ 1 มีสีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น ทนทาน ย้อมสีได้หลากหลาย น้ำหนักเบา และมีความหนาแน่นพอที่จะนำมาประกอบกับเทคนิคลายรดน้ำได้อีกด้วย และในส่วนของผู้ใช้งาน ลวดลายและรูปแบบของแท่นสักการะมีอิทธิพลต่อจิตใจของผู้ใช้งานจริง ทั้งยังมีรูปแบบแปลกใหม่ซึ่งยังคงสนองความต้องการได้อย่างสอดคล้องกับจุดประสงค์อีกด้วย

Abstract

This research focused on the design of the altar based on the belief of the Buddhist and their way of life reflected through the religious ceremony. The purposes of the study were to increase the Buddhist art value, enhance Thai art development, and promote the optimistic attitude of the people in the community towards designing. The procedure started from studying classical Thai art and Thai paintings, the form of worship items arrangement, the necessity of altar usage in the community, the forms of altars sold in the market, the symbols and patterns used to decorate the altar, and the materials used to make it. These factors influenced the idea of developing the form of the altars which were used both in the temples and in the schools. The bodies of the altars were analyzed by applying the principles of design theory integrated with the Buddhist art under the belief that the developed altar would be more practical for the users. The tools used were questionnaires and observation forms asking about the usage, the patterns, and the materials used which affected the feeling of the users. The sample used were the monks from Sai-ngarm Temple, Suphanburi and the students from College of Fine Arts, Suphanburi. The principles of 5WIH data were used to analyze the data about the materials. The final answer after analyzing was wood. After comparing three types of wood, the findings revealed that the first type was the most qualified one in qualifications, durable, easy dyeing, lightweight, and high density. It was easy to apply the Thai lacquer work techniques on. Moreover, the patterns and the form of the developed altar influenced the feeling and fulfilled the need of the users.

กิตติกรรมประกาศ

การออกแบบแทนสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ที่ได้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความอนุเคราะห์จากการจัดสรรงบประมาณประจำปี พ.ศ.2560 การให้ทุนดำเนินการโดยฝ่ายวิจัยและนวัตกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม

ข้าพเจ้าขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์สุรพงษ์ สมสุข อาจารย์ประจำภาควิชาจิตรศิลป์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง และผู้ให้ข้อมูล และคำปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไข ขอขอบคุณบิดา มารดา ญาติมิตร ผู้ให้คำอบรมสั่งสอน และให้โอกาส ครู อาจารย์ทุกท่านผู้ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ คู่ชีวิต และเพื่อนร่วมงานที่ได้ให้ความช่วยเหลือ และให้กำลังใจด้วยดีเสมอมา

สารบัญ

	หน้า
คำนำ.....	ก
บทคัดย่อ.....	ข
กิตติกรรมประกาศ.....	ง
สารบัญ.....	จ
สารบัญภาพ.....	ช
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์.....	1
วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์.....	1
นิยามศัพท์เฉพาะในการสร้างสรรค์.....	1
แนวความคิดในการสร้างสรรค์.....	1
ขอบเขตในการสร้างสรรค์.....	2
กระบวนการสร้างสรรค์.....	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
บทที่ 2 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง.....	3
ความรู้เกี่ยวกับพุทธศิลป์.....	3
ความรู้เกี่ยวกับโตะหมี่บูชา.....	8
ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและการออกแบบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์.....	20
บทที่ 3 การออกแบบและดำเนินการผลิตผลงาน.....	23
ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล.....	23
ขั้นตอนการออกแบบและผลิตผลงาน.....	24
บทที่ 4 การวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบ.....	41
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแท่นสักการะตามท้องตลาด.....	41
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลัก 5WIH.....	43
ผลการวิเคราะห์วัสดุที่สะดวกแก่การบำรุงรักษา.....	45
ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ใช้งาน.....	45
ข้อมูลการนำเสนอการออกแบบและพัฒนาแบบ.....	45

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	47
การอภิปรายผล.....	48
ข้อเสนอแนะ.....	48
บรรณานุกรม.....	49
ภาคผนวก.....	50
ประวัติผู้วิจัย.....	54

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 2.1 โต๊ะหมู่บูชา หมู่ 11.....	10
ภาพที่ 2.2 โต๊ะหมู่บูชา หมู่ 4.....	10
ภาพที่ 2.3 ดอกไม้และธูปที่นิยมนำมาบูชาพระ.....	12
ภาพที่ 2.4 องค์ประกอบหลักของเครื่องบูชาภายในบ้าน.....	12
ภาพที่ 2.5 องค์ประกอบรองของเครื่องบูชา.....	13
ภาพที่ 2.6 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 2.....	16
ภาพที่ 2.7 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4.....	16
ภาพที่ 2.8 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4 (แบบประหยัดพื้นที่).....	17
ภาพที่ 2.9 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 5.....	17
ภาพที่ 2.10 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 7.....	18
ภาพที่ 2.11 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 9.....	18
ภาพที่ 2.12 ชั่วหรือชั้นตั้งพระที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง จ.อุดรธานี.....	19
ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างต้นโพธิ์ที่นำมาเป็นแนวคิดในการออกแบบ.....	25
ภาพที่ 3.2 แบบร่างครั้งที่ 1 แสดงภาพร่างแท่นสักการะบูชา.....	25
ภาพที่ 3.3 รูปแบบจากเส้นลื่นเทาในงานจิตรกรรมไทย.....	26
ภาพที่ 3.4 ตัวอย่างการนำลายเส้นมาเป็นแนวคิดในการออกแบบ.....	26
ภาพที่ 3.5 ตัวอย่างภาพลายไทยที่นำมาประกอบการออกแบบ.....	27
ภาพที่ 3.6 ตัวอย่างดาวเพดานที่นำมาประกอบการออกแบบ.....	28
ภาพที่ 3.7 แบบร่างที่ 2 แสดงภาพแท่นสักการะบูชาฉบับปรับปรุง.....	28
ภาพที่ 3.8 แบบแสดงรายละเอียดด้านหน้า.....	29
ภาพที่ 3.9 แบบแสดงรายละเอียดด้านข้าง.....	29
ภาพที่ 3.10 แบบแสดงรายละเอียดด้านบน.....	29
ภาพที่ 3.11 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 5.....	30
ภาพที่ 3.12 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 7.....	30
ภาพที่ 3.13 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 9.....	30
ภาพที่ 3.14 แสดงเนื้อไม้ วัสดุที่ใช้ในการขึ้นรูปงาน.....	31
ภาพที่ 3.15 แสดงขั้นตอนหนึ่งในการขึ้นรูปงาน.....	31

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 3.16 แสดงขั้นตอนการขึ้นรูปงานที่สมบูรณ์.....	32
ภาพที่ 3.17 แสดงการเลือกสีเนื้อไม้.....	32
ภาพที่ 3.18 แสดงฐานแท่นสักการบูชา.....	33
ภาพที่ 3.19 แสดงส่วนประกอบของชั้นวางแท่นสักการบูชา.....	33
ภาพที่ 3.20 แสดงขั้นตอนการปูลาย.....	34
ภาพที่ 3.21 แสดงขั้นตอนการลอกลาย.....	34
ภาพที่ 3.22 แสดงขั้นตอนการเขียนลายบนกระดาษล่าง.....	34
ภาพที่ 3.23 แสดงการลอกลายลงบนแท่นสักการบูชา.....	35
ภาพที่ 3.24 แสดงการกำหนดตำแหน่งลง.....	35
ภาพที่ 3.25 แสดงการเขียนลายลงบนแท่นสักการบูชา.....	35
ภาพที่ 3.26 แสดงถมลายเพื่อปิดทอง.....	36
ภาพที่ 3.27 แสดงการปิดทอง.....	36
ภาพที่ 3.28 แสดงการปิดทองส่วนฐาน.....	36
ภาพที่ 3.29 แสดงการถมลายลงบนแท่นสักการบูชาส่วนบน.....	37
ภาพที่ 3.30 แสดงการถมลายลงบนแท่นสักการบูชา.....	37
ภาพที่ 3.31 แสดงการปิดทองลวดลายผ้าทิพย์.....	38
ภาพที่ 3.32 แสดงผลการปิดทองที่เสร็จสมบูรณ์.....	38
ภาพที่ 3.33 แท่นสักการะบูชาด้านข้าง (1).....	39
ภาพที่ 3.34 แท่นสักการะบูชาด้านข้าง (2).....	39
ภาพที่ 3.35 แท่นสักการบูชาด้านหน้า.....	39
ภาพที่ 3.36 แท่นสักการบูชาด้านหน้า.....	40
ภาพที่ 3.37 แท่นสักการบูชาด้านข้าง.....	40
ภาพที่ 3.38 แท่นสักการบูชาสำหรับสถานปฏิบัติธรรมด้านหน้า.....	40
ภาพที่ 4.1 แท่นสักการะตามท้องตลาด (1).....	41
ภาพที่ 4.2 แท่นสักการะตามท้องตลาด (2).....	41
ภาพที่ 4.3 แท่นสักการะตามท้องตลาด (3).....	42
ภาพที่ 4.4 แท่นสักการะตามท้องตลาด (4).....	42

สารบัญภาพ (ต่อ)

	หน้า
ภาพที่ 4.5 แทนสักการะตามท้องตลาด (5).....	42
ภาพที่ 4.6 การวิเคราะห์ What โดยใช้หลัก 5W1H.....	43
ภาพที่ 4.7 การวิเคราะห์ Who โดยใช้หลัก 5W1H.....	43
ภาพที่ 4.8 การวิเคราะห์ Where โดยใช้หลัก 5W1H.....	43
ภาพที่ 4.9 การวิเคราะห์ When โดยใช้หลัก 5W1H.....	44
ภาพที่ 4.10 การวิเคราะห์ Why โดยใช้หลัก 5W1H.....	44
ภาพที่ 4.11 แสดงแบบร่างครั้งที่ 1.....	45
ภาพที่ 4.12 แสดงแบบร่างครั้งที่ 2.....	45
ภาพที่ 4.13 แสดงแนวคิดเชิงพุทธศาสนา ส่วนประดับตกแต่ง.....	46
ภาพที่ 5.1 รูปแสดงแทนสักการะที่ใช้ในวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี (1).....	49
ภาพที่ 5.2 รูปแสดงแทนสักการะที่ใช้ในวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี (2).....	49
ภาพที่ 5.3 รูปแสดงแทนสักการะที่ใช้ในสถานปฏิบัติธรรม (1).....	50
ภาพที่ 5.4 รูปแสดงแทนสักการะที่ใช้ในสถานปฏิบัติธรรม (2).....	50

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของการสร้างสรรค์

การออกแบบแท่นสักการะที่เกิดจากแรงศรัทธาเพื่อเติมเต็มการดำเนินชีวิตและการประกอบศาสนพิธี แท่นสักการะเป็นวัฒนธรรมประจำชาติไทยมาแต่โบราณ จัดเป็นศาสนพิธีหนึ่งเพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาศิลปะไทยและพุทธศิลป์ ซึ่งในปัจจุบันการนำศิลปะไทยมามีส่วนร่วมในการออกแบบมีน้อยลงตามยุคสมัยของเทคโนโลยี รวมถึงความเจริญทางด้านอุตสาหกรรม จึงทำให้ขาดสุนทรียภาพในงานออกแบบและประณีตศิลป์ อาจรวมถึงการสูญหายของช่างศิลป์ไทย

การออกแบบแท่นสักการะนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำศิลปะไทยมาประยุกต์ใช้เพิ่มคุณค่า และความงาม หากแต่ยังมีความหมายทางด้านจิตใจ ความศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา

โดยผู้วิจัยจะศึกษารูปแบบการจัดในชุมชน ขนาด และสัดส่วนที่เหมาะสม นำมาพัฒนาการออกแบบ การเลือกใช้วัสดุและสี รวมถึงการสื่อสารจากผลงานการเขียนเทคนิคลายรดน้ำ และการเขียนภาพศิลปะไทย เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม เพื่อนำไปใช้ในชุมชน

วัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์

1. เพื่อคุณค่าทางพุทธศิลป์ของแท่นสักการะ
2. เพื่อส่งเสริมงานช่างเขียนศิลปะไทย
3. เพื่อสร้างทัศนคติที่ดีในการออกแบบแก่ชุมชนและนักศึกษา

นิยามศัพท์เฉพาะในการสร้างสรรค์

พุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะที่เกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ สถาปัตยกรรม โบสถ์ วิหาร ประติมากรรม พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนังเรื่องราวเกี่ยวกับ พุทธประวัติ หรือปริศนาธรรม ฯลฯ

การออกแบบ หมายถึง การปรับปรุงแบบผลงานหรือสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่ให้มีความเหมาะสม และแปลกใหม่ มีความสะดวกสบายในการใช้งาน

แนวความคิดในการสร้างสรรค์

เนื่องจากได้มีโอกาสไปปฏิบัติธรรมและได้พบเห็นการประกอบศาสนพิธีทางศาสนา จึงเกิดแรงบันดาลใจนำไปสู่การสร้างสรรค์งานออกแบบโต๊ะหมู่บูชาสำหรับวางเครื่องสักการะ อันเป็นศูนย์รวมของการประกอบพิธีทางศาสนาในการสวดมนต์ แท่นสักการะถือได้ว่าเป็นครุภัณฑ์ที่

สามารถแสดงออกถึงความงดงาม ความสงบ ความสว่างทางจิตใจ ทำให้เกิดความสุข ความอิ่มเอม สมาธิ และปัญญาในการดำเนินชีวิต

ขอบเขตในการสร้างสรรค์

ผู้วิจัยต้องการศึกษารูปแบบการจัดวางเครื่องสักการะ ความจำเป็นในการใช้แทนสักการะภายในชุมชน ศิษย์วัดที่จะนำมาใช้ประกอบการออกแบบ สร้างสรรค์ผลงานที่มีประโยชน์ใช้สอยควบคู่กับความงามของศิลปะไทย

กระบวนการสร้างสรรค์

1. ศึกษาความเป็นมาของการตั้งแทนสักการะ (โต๊ะหมู่บูชา) ด้านรูปแบบความงาม และประโยชน์ใช้สอยภายในชุมชน
2. นำแนวความคิด คติความเชื่อทางศาสนาและวัฒนธรรมการจัดของท้องถิ่นมา พัฒนา และเพิ่มเติมจินตนาการของศิลปะไทย
3. ออกแบบแทนสักการะตามวัฒนธรรมการใช้ในลักษณะหมู่ 5, 7, 9 เลือกลักษณะหมู่ที่นิยมใช้ในชุมชน นำมาออกแบบตามหลักของการจัด คือ สว่าง สะอาด สงบ
4. นำผลงานการออกแบบทดลองใช้ภายในชุมชน โดยการยืมจากวัดในพื้นที่วิทยาลัยฯ เพื่อประเมินความพึงพอใจของชุมชน และเผยแพร่ผลงานการออกแบบและศิลปะไทย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.7.1 ชุมชนได้ใช้งานออกแบบ และรับรู้ถึงความงามของศิลปะไทย
- 1.7.2 ช่างเขียนศิลปะไทยได้แสดงถึงความรู้และความสามารถด้านการอนุรักษ์ศิลปะไทย
- 1.7.3 ชุมชนและนักศึกษามีทัศนคติที่ดีในการใช้งานออกแบบ และได้รับรู้ถึงความงามของศิลปะไทย

บทที่ 2

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยสร้างสรรค์ “การออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์” ผู้วิจัยได้ศึกษา ทฤษฎี และแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับพุทธศิลป์ โถะหมู่บูชา และการออกแบบ ซึ่งเป็นเนื้อหาที่มีความสำคัญในการศึกษางานวิจัยสร้างสรรค์ในครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศิลป์

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโถะหมู่บูชา

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและการออกแบบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์

ตอนที่ 1 ความรู้เกี่ยวกับพุทธศิลป์

พุทธ ความหมายคือ ผู้รู้ ปัญญา ผู้รู้ดีแล้ว ผู้ตื่นแล้ว ผู้เบิกบาน ท่านผู้รู้หรือยัสสัจลี

ศิลปะหรือศิลป์ เป็นการกระทำหรือขั้นตอนของการสร้างชิ้นงานศิลปะ โดยมนุษย์เป็นผู้สร้างสรรค์ สุนทรียภาพ จินตนาการ หรือการสร้างจากอารมณ์ในภาวะต่างๆ ของมนุษย์ จนเป็นผลงานแห่งความคิดและการรังสรรค์ที่แสดงออกมาในรูปลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ก่อให้เกิดอารมณ์ ความรู้สึกในความงดงาม ความชอบ ความพึงพอใจความประทับใจ หรือเกิดความสะเทือนใจ มีอารมณ์ ชื่นชม ชอบ รัก ไม่พอใจ เกลียด ชิงชัง เป็นต้น

ความหมายของพุทธศิลป์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้คำจำกัดความ “พุทธศิลป์” ไว้ว่า พุทธเจดีย์เกี่ยวข้องกับพระพุทธรูป มี 4 ชนิด คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุเทสิกเจดีย์

พระธรรมโกศาจารย์ให้ความหมายพุทธศิลป์ไว้ว่า ศิลปะของชาวพุทธที่ช่วยกัน ปลดปล่อยความทุกข์ในทางจิตใจ หรือปัญหาสังคมและทางวัตถุ โบสถ์ เจดีย์ พระพุทธรูป รากฐานที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทย

รศ.สงวน รอดบุญ ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับพุทธศิลป์ไว้ว่า พุทธศิลป์คือศิลปกรรม ที่สร้างขึ้นรับใช้พระพุทธศาสนาโดยตรง ทั้งในด้านจิตรกรรมประติมากรรม และสถาปัตยกรรมในลัทธิ มหายาน และเถรวาท

พระราชวรมนี (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายความหมายไว้ว่าเจดีย์ที่เคารพนับถือ บุคคล สถานที่ หรือวัตถุที่ควรเคารพบูชา

เจดียเกี่ยวกับพระพุทธเจ้า มี 4 อย่าง คือ

1. ธาตุเจดีย์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ
2. บริโภคเจดีย์ คือ สิ่งหรือสถานที่ที่พระพุทธเจ้าเคยทรงใช้สอย
3. ธรรมเจดีย์ บรรจุพระธรรม คือพุทธพจน์
4. อุทเทสิกเจดีย์ คือ พระพุทธรูป ในทางศิลปกรรมไทย หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องเป็นยอดแหลมเป็นที่บรรจุสิ่งที่เคารพนับถือ เช่น พระธาตุ และอัฐิบรรพบุรุษ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพก็ทรงอธิบายพุทธศิลป์มีเนื้อความว่า ในสมัยนั้นพุทธบริษัทนับถือพระไตรสรณคมน์ ไม่มีวัตถุอื่นเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา พระไตรสรณคมน์จึงเป็นเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ต่อมาเจดีย์ในพระพุทธศาสนาจึงมี 4 ประเภท คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ ธรรมเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์เกิดในภายหลัง

คำว่าพุทธศิลป์ (Buddhist Arts) หมายถึง งานศิลปะทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดั่งตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา ทั้งในลัทธิหินยาน (เถรวาท) และลัทธิมหายาน (อักษรวาท)

สรุปได้ว่า คำว่าพุทธศิลป์ หมายถึง งานศิลปะทั้งในด้านสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมการเผยแพร่และการปฏิบัติทางพระพุทธศาสนาโดยตรง เป็นสิ่งช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้เกิดความศรัทธา ประพฤติปฏิบัติตนในแนวทางที่ดั่งตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา โดยสิ่งที่ผู้สร้างงานศิลปะได้พยายามสื่อหรือสอดแทรกหลักธรรมไว้ในงานศิลปะ โดยแบ่งศึกษาออกเป็นทั้งพระพุทธรูป สถูปเจดีย์ อาคารสถานที่ และวัตถุสิ่งของ จึงสามารถกล่าวได้ว่างานศิลปกรรมเหล่านี้เป็นเอกลักษณ์ของพระพุทธศาสนา โดยมีเหตุผลสำคัญของการสร้างสรรค์ขึ้นในบริเวณเขตของวัด มีเนื้อหาสาระเกี่ยวข้องกับพระบรมศาสดา เช่น พุทธประวัติ พุทธปฏิมา นิทานชาดก ศิลปินหรือช่างศิลป์แสดงความคิดสร้างสรรค์ในการเนรมิตศิลปกรรมด้วยพลังศรัทธาเป็นพุทธบูชา

คุณลักษณะของงานพุทธศิลป์

งานพุทธศิลป์ซึ่งประกอบด้วย จิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ ศิลปะสื่อผสม และอาจจะรวมถึงสถาปัตยกรรมด้วยนั้น มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน คือ

1. รูปทรง คือส่วนที่เป็นรูปธรรม ได้แก่ วัสดุและทัศนธาตุต่างๆที่สัมผัสได้ด้วยประสาทตา
2. เนื้อหา คือส่วนที่เป็นนามธรรมที่รับรู้ได้ด้วยความรู้สึกนึกคิดผ่านทางรูปทรง เช่น เรื่องราว อารมณ์ และสัญลักษณ์

นอกจากนี้งานพุทธศิลป์ที่สร้างขึ้นควรมีคุณสมบัติ 5 ประการ คือ

1. คุณสมบัติที่แท้จริงในตัวของงานทัศนศิลป์ 3 ส่วน คือ

1.1 คุณสมบัติกายภาพภายใน ได้แก่ วัสดุที่นำมาใช้ประกอบกับวิธีที่ผสมผสานกัน ทำให้เกิดเป็นผลงาน จิตรกรรม ประติมากรรมหรือสถาปัตยกรรมขึ้น ซึ่งมุ่งหมายถึงคุณสมบัติคุณค่าของวัสดุที่ทำให้ผู้พบเห็นตระหนักในคุณค่าของสิ่งที่ตนรับรู้ นั่น ถ้าหากว่าผู้พบเห็นพบว่าวัสดุที่ใช้นั้นชำรุด กะเทาะเสียหายส่วนใดส่วนหนึ่งก็จะเกิดความรู้สึกร่วมเสียดาย หวหวน

1.2 คุณสมบัติทางความรู้สึกกายภาพที่แสดงให้เห็น ได้แก่ ลักษณะท่าทางของผลงาน ศิลปะนั้นๆ จะผูกพันกับแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของศิลปินผู้สร้าง เช่น ท่าทางของพระพุทธรูปมักจะแสดงท่าทางเฉพาะแบบไม่แสดงความรู้สึกต่อเนื้อแก่ผู้พบเห็น เมื่อเราเห็นพระพุทธรูปอยู่ในท่านั่งจริงๆ จะยืนไม่ได้ หรือทำยืงก็จะยืงเท่านั้นจะก้าวเดินต่อไปไม่ได้ เป็นต้น

1.3 คุณสมบัติทางความหมายต่อชุมชน ได้แก่ ผลงานที่เกี่ยวข้องกับพิธีทางศาสนา ทางความเชื่อ และการแสดงพื้นเมือง คุณสมบัติตามความหมายนี้เมื่อผู้พบเห็นรับรู้แล้วจะบังเกิดความรู้สึกต่อเนื้อในจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรมและความสามัคคีทางอ้อม

2. คุณสมบัติในการดำรงอยู่ของงานพุทธศิลป์ หมายถึง งานพุทธศิลป์ จะต้องมีการดำรงอยู่ที่แน่นอน มีขนาดสูงต่ำเหมาะสม มีมุมที่งดงามมากที่สุดมุมใดมุมหนึ่ง ส่วนมุมอื่นๆ เป็นส่วนประกอบ นอกจากนี้ยังเกี่ยวข้องกับตำแหน่งของแสง และเงาที่ตกทอดลงบนผลงานนั้น ด้วยมุมที่เหมาะสม

3. คุณสมบัติที่ให้ความรู้สึกเพิ่มขึ้น ยิ่งดูยิ่งประทับใจ หมายถึง งานทัศนศิลป์ จะต้องก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจมากยิ่งขึ้น ตัวอย่างเช่น เมื่อเข้าไปเห็นพระประธานในโบสถ์ครั้งแรกมีความรู้สึกประทับใจอย่างไร และภายหลังเข้าไปชมอีกจะมีความรู้สึกประทับใจเพิ่มขึ้นยิ่งพิศยิ่ง ซึ่ง ยิ่งดูนานเข้ายิ่งมีความรู้สึกน่าเลื่อมใสในคุณค่าของวัสดุ คุณค่าของรูปทรง และคุณค่าทางศิลปกรรม ผลงานนั้นถือได้ว่ามีคุณค่าทางความรู้สึกเพิ่มขึ้นและเป็นความรู้สึกเฉพาะตน

4. คุณสมบัติที่ส่งเสริมให้คิดถึงสิ่งอื่น หมายถึง งานทัศนศิลป์นั้นจะต้องก่อให้เกิดความคิดเปรียบเทียบกับผลงานอื่นๆ ที่เคยเห็นตามประสบการณ์ที่ผ่านมาปลูกเร้าให้คิดถึงคุณค่า ยิ่งกว่านั้นยังทำให้รู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมกับผลงานทางศิลปะที่เห็นตรงหน้า ซึ่งถือได้ว่าเป็นความรู้สึกทางสุนทรียภาพเฉพาะตนอย่างหนึ่ง

5. คุณสมบัติที่มีความสมบูรณ์ในตัว หมายถึง งานพุทธศิลป์นั้นจะต้องมีความสมบูรณ์ลงตัวในรูปทรงและเรื่องราวไม่สามารถที่จะแยกส่วนประกอบชิ้นใดชิ้นหนึ่งออกได้

กล่าวโดยสรุป ความงามของผลงานพุทธศิลป์ที่ศิลปินผู้สร้างได้ถ่ายทอดทำให้ผู้พบเห็นตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งที่ตนรับรู้ ทำให้บังเกิดความรู้สึกต่อเนื่องในจิตใจ เสริมสร้างศีลธรรม และความสามัคคีทางอารมณ์ ก่อให้เกิดความรู้สึกประทับใจ ซาบซึ้ง ศรัทธาขึ้นในจิตใจ ทำให้น้อมนำไปสู่ทางที่ดี เป็นการสื่อด้วยสถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรม ศิลปะเกิดจากข้อธรรมที่พุทธองค์ทรงตรัสในพุทธธรรม ศีลธรรมอันดีงาม

เนื้อหาทางพุทธศาสนาที่นิยมใช้ในการสร้างงานพุทธศิลป์

เนื้อหาทางพระพุทธศาสนาที่นำมาสร้างสรรค์และถ่ายทอดเป็นงานพุทธศิลป์ สามารถจัดหมวดหมู่ออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วยพระพุทธานุภาพอันตรัย ได้แก่ เรื่องอดีตพุทธ ปัจจุบันพุทธเจ้า พุทธประวัติ ชาดก สาวกพุทธ อนาคตพุทธ
2. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วยไตรภูมิ
3. กลุ่มที่มีเนื้อหาว่าด้วยธรรมชาติและสิ่งมีชีวิต

ผู้สร้างงานพุทธศิลป์

จุดประสงค์ของการสร้างงานพุทธศิลป์ คือการนำเสนอเรื่องราวพระพุทธศาสนาสอนธรรมให้ศาสนิกชนและเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา อันเกิดจากความเลื่อมใสศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และเพื่อการอนุรักษ์งานศิลปะ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมในการสร้างสรรค์งานวิจิตรศิลป์ทั้งดงาม ดังนั้นผู้สร้างงานจึงกระทำด้วยความประณีต ซึ่งต้องเป็น “ช่าง” (ผู้สร้างหรือศิลปิน) ที่มีความรู้ความสามารถเป็นอย่างดี

คำว่า “ช่าง” เป็นคำที่เรียกใช้ผู้ทำงานศิลปะมาตั้งแต่โบราณ (เฉพาะในคดีของศิลปะไทย) หมายถึง ผู้ทำงานฝีมือ การเรียนรู้ ฝึกฝนงานช่างในอดีตสืบทอดต่อเนื่องกันมาจากคนรุ่นสู่รุ่นหนึ่งสืบทอดมายังคนรุ่นต่อกันมา ก่อให้เกิดการแบ่งกลุ่มของช่างตามระดับความสามารถและฝีมือ ดังเช่นผู้ที่มีความชำนาญและมีฝีมือเป็นเลิศ จนมีผู้มอบตัวให้เป็นศิษย์ก็มักเรียกว่า “ครูช่าง” บางคนเป็นผู้สร้างงานได้ มีความสามารถในการออกแบบควบคุมให้คนอื่นทำงานได้จัดว่าเป็นช่างที่เก่ง มีความชำนาญในระดับดีก็เรียกว่า “นายช่าง” ส่วนคนอื่นที่มีความสามารถเพียงทำตามแบบหรือตามที่นายช่างหรือครูช่างกำหนดให้ทำก็เป็นเพียง “ช่างธรรมดา”

ประเภทของงานพุทธศิลป์ในประเทศไทย

พุทธศิลป์เป็นศิลปกรรมประเภทหนึ่งที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลคำสอนของพระพุทธเจ้า ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ สถาปัตยกรรม ประติมากรรม และจิตรกรรม

1. สถาปัตยกรรม หมายถึง อาคารสถานที่หรือสิ่งก่อสร้างที่กระทำขึ้นด้วยความคิดสร้างสรรค์ และการกำหนดขอบเขตปริมาตรของที่ว่างให้เกิดบรรยากาศ และประโยชน์ใช้สอยตามความต้องการของมนุษย์ทั้งนามธรรมและรูปธรรม โดยอาศัยหลักการทางศิลปะความงามและวิทยาศาสตร์เหตุและผล (อนุวิทย์ เจริญศุภกุล, 2527 : 47-60)

สถาปัตยกรรม มี 4 ประเภท ดังนี้

1.1 สถาปัตยกรรมเวียง ได้แก่ ตัวเมือง กำแพง ถนน ป้อมปราการ ย่านการค้า และบ้านเรือน

1.2 สถาปัตยกรรมวัง ได้แก่ ปราสาท ราชมณเฑียร พระที่นั่ง เป็นต้น

1.3 สถาปัตยกรรมวัด ได้แก่ สิ่งก่อสร้างที่เป็นพุทธศิลป์

1.4 สถาปัตยกรรมเวียง ได้แก่ สิ่งแวดล้อมและผังเมือง

ดังนั้น สถาปัตยกรรมวัดเป็นต้นกำเนิดของศิลปวัตถุที่เรียกว่า “พุทธศิลปวัตถุ” เพราะเกิดจากความรู้สึกนึกคิด และศรัทธาเลื่อมใสของผู้สร้าง ได้อุทิศศิลปสถาปัตยกรรมเพื่อพระพุทธศาสนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นที่ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ คือ อุโบสถ วิหาร หอไตร ศาลาการเปรียญ มณฑป ชุ่มสีมา พระเจดีย์ พระปรางค์ ศาลาราย ศาลาลอย

2. ประติมากรรม การสร้างงานประติมากรรมในพระพุทธศาสนาใช้เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ถ่ายทอดคติความเชื่อ และแนวคิดทางศาสนาให้เป็นรูปธรรมสัมผัสได้ด้วยตาก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจในเรื่องราวศาสนา ตลอดจนความประทับใจอันนำไปสู่ความเลื่อมใสศรัทธา (สุรศักดิ์ เจริญวงศ์, 2535 : 63)

ดังนั้นอาจจำแนกประเภทของประติมากรรมตามลักษณะและวัตถุประสงค์ที่แสดงออกได้ 2 ประเภทใหญ่ คือ ประติมากรรมรูปเคารพ และประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรม

2.1 ประติมากรรมรูปเคารพ สร้างขึ้นในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นตัวแทนในสิ่งที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชน ประติมากรรมรูปเคารพจึงเป็นรูปทรงแห่งวัตถุที่ถูกสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อเป็นตัวแทน (สัญลักษณ์) เป็นสิ่งพรรณนาความรู้สึกลึกซึ้งมคธ และความเชื่อที่เป็นนามธรรมให้ปรากฏเป็นรูปธรรม มีจุดมุ่งหมายให้เป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาในศาสนา ได้แก่ พระพุทธรูปและรูปสัญลักษณ์

2.2 ประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อสะท้อนความเชื่อทางศาสนา ด้วยการพรรณนาหรือบรรยายด้วยการเล่าเรื่องด้วยภาพประติมากรรม ทั้งยังเป็นการประดับตกแต่งศาสนสถานให้เกิดคุณค่าความงามอลังการ อันก่อให้เกิดความเข้าใจและความ

เลื่อมใส ศรัทธาประติมากรรมตกแต่งสถาปัตยกรรมตามหน้าที่ใช้สอย ได้แก่ ประติมากรรมเล่าเรื่อง และประติมากรรมลวดลายประดับ

3. จิตรกรรม หรือในที่นี้อาจเรียกว่าพุทธจิตรกรรม หมายถึง การวาดภาพ หรือระบายสีด้วยลวดลายอันเกิดจากสัญญาอันวิจิตรของจิตรกร มีการกระทำกิจกรรมด้วยการเขียน การระบายสีการทาสีให้เรื่องราวและการสลัปสี เป็นต้น ลงบนพื้นผิวที่ราบเรียบหรือแผ่นกระดาน แผ่นผ้า ผาผนังด้วยความวิจิตรแห่งจิตของจิตรกร อันเป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องในพุทธศาสนา เช่น เรื่องพุทธประวัติชาดกไตรภูมิปริศนาธรรม เป็นต้น จิตรกรสร้างสรรค์ขึ้นจากแนวคิดความบันเทิงใจ และจินตนาการถ่ายทอดออกมาเป็นภาพเขียน ซึ่งประเภทของจิตรกรรมไทยอาจแบ่งได้ 2 ประเภท คือ จิตรกรรมฝาผนัง (เคลื่อนที่ไม่ได้) และจิตรกรรมที่เคลื่อนที่ได้ (วรรณิกา ณ สงขลา, 2528 : 1)

3.1 จิตรกรรมฝาผนังมักจะพบเขียนอยู่ที่อุโบสถ วิหาร หอไตร กรุในพระ เจดีย์หรือพระปรางค์ และตามกุฏิ เป็นต้น เรื่องที่เขียนส่วนมาก ได้แก่ พระพุทธประวัติ เทพชุมนุม ไตรภูมิ ชาดก วรรณกรรมทางศาสนา ปริศนาธรรม ตำนาน นิทานพื้นบ้าน พระราชพิธี ประเพณี และเหตุการณ์สำคัญ

3.2 จิตรกรรมที่เคลื่อนที่ได้เป็นจิตรกรรมที่เขียนลงบนวัตถุที่สามารถเคลื่อนที่ได้ เช่น สมุดข่อย พระบรมพุทธรูป ส่วนใหญ่เป็นภาพที่เขียนด้วยเรื่องราวเช่นเดียวกับภาพจิตรกรรมฝาผนังแต่เป็นภาพเขียนที่มีพื้นภาพขนาดเล็กกว่าจิตรกรรมฝาผนัง การสร้างองค์ประกอบของภาพจึงจัดให้เป็นกลุ่มเล็ก และมีเทคนิคที่ต่างออกไป เช่น การเขียนลายรดน้ำ ลายก้ามปูหรืออาจปิดทองประดับกระจก เป็นต้น

ตอนที่ 2 ความรู้เกี่ยวกับโต๊ะหมู่บูชา

การจัดโต๊ะหมู่บูชาเป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างหนึ่งได้ปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมาจนเป็นวัฒนธรรมที่เกี่ยวกับพิธีสงฆ์ทั้งในพระราชพิธี รัฐพิธี และพิธีการทั่วไป วัตถุประสงค์ของการจัดโต๊ะหมู่บูชาประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมทั้งเครื่องบูชาสักการะตามคติของชาวพุทธ โดยจัดในรูปแบบที่ต่างกันไปตามความนิยมในท้องถิ่น ถือเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ที่ทรงคุณค่ายิ่งสมควรได้รับการอนุรักษ์และสืบทอดให้ยั่งยืนต่อไป

โต๊ะหมู่บูชา คือ กลุ่มหรือชุดของโต๊ะที่ใช้ตั้งพระพุทธรูป หรือสิ่งอันเป็นที่เคารพสักการะ เช่น พระบรมฉายาลักษณ์ พระบรมสาทิสลักษณ์หรือพระบรมรูปหล่อของพระมหากษัตริย์ พระฉายาลักษณ์หรือพระสาทิสลักษณ์ของพระบรมวงศานุวงศ์ ประกอบด้วยเครื่องบูชาอันเป็นสัญลักษณ์ แสดงความเคารพอย่างสูงของผู้ที่สักการะ และวัฒนธรรมอันดีงามที่มีคุณค่าของสังคมไทย

ประวัติความเป็นมาของโตะหมี่บูชา

โตะหมี่บูชาเกิดขึ้นในประเทศไทยสมัยรัชกาลที่ 3 ซึ่งแต่ก่อนมีชื่อเรียกว่า “เครื่องบูชาอย่างม้าหมี่” จากคำข้างต้นนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ไว้ในเรื่อง “อธิบายเครื่องบูชา” ได้ทรงกล่าวถึงม้าหมี่ไว้ดังนี้

เครื่องบูชาที่เป็นอย่างไทยแกมจีนนั้นเพราะ “ความคิดที่จัดเครื่องบูชาเป็นความคิดไทย” แต่กระบวนการที่จัดเอาอย่างมาจากที่จีนเขาจัดตั้งเครื่องแต่งเรือนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ลายฮ่อ” ซึ่งจีนชอบเขียนฉาก เขียนลายแจกัน เครื่องถ้วยชามอย่างอื่น จีนเรียกว่า “ลายปักกิ๊” เป็นของที่ได้เห็นกันมาในประเทศนี้เห็นจะมาช้านานแล้ว

ตามตำนานปรากฏว่าเมื่อในรัชกาลที่ 2 พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงสร้างสวนขวาที่ในพระบรมมหาราชวัง ครั้นนั้นประจวบเวลาราชทูตไทยไปเมืองปักกิ่งได้ เครื่องตั้งแต่งเรือนอย่างจีนมาแต่พระตำหนักในสวนขวา เป็นเหตุให้เกิดนิยมกันเป็นที่แรกว่าของงาม น่าดูถึงไปผูกเป็นลายเขียนผนังโบสถ์ คิดดัดแปลงไปให้เป็นเครื่องพุทธบูชายังมีปรากฏอยู่ทุกวันนี้ พระอุโบสถการจัดโตะหมี่บูชาวัดราชโอรส ซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสร้างตั้งแต่ดำรงพระยศเป็นพระเจ้าลูกยาเธออยู่ในรัชกาลที่ 2 แล้วเจ้าพระยานิกรบดินทร์เอาอย่างมาเขียนฝาผนังพระอุโบสถวัดกัลยาณมิตรสร้างในรัชกาลที่ 3 สันนิษฐานว่าแม้ในชั้นนั้นยังไม่เกิดเครื่องบูชาอย่างม้าหมี่มา เมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริโดยอนุโลมตามลายฮ่อ ซึ่งเขียนผนังโบสถ์ดังกล่าวให้สร้างม้าหมี่ สำหรับตั้งเครื่องบูชาหน้าพระประธานในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนเป็นม้าหมี่ใหญ่ 11 ตัว (ภาพที่ 2.1) ทรงพระราชดำริให้สร้างม้าหมี่ขนาดเล็ก มีม้าสำหรับตั้งเครื่องบูชาหมู่ละ 4 ตัว (ภาพที่ 2.2) ตั้งประจำพระวิหารทิศสันนิษฐานว่าเครื่องบูชาม้าหมี่ เกิดขึ้นด้วยพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งฉลองวัดพระเชตุพนแบบเดิมแล้ว ผู้อื่นนิยมก็เอาแบบอย่างทำกันต่อมาจนทุกวันนี้ (กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม , 2554)

ไทยรับวัฒนธรรมดังกล่าวเพื่อใช้ตกแต่งบ้านเรือนในเวลาต่อมา โดยนำลายฮ่อมาผูกลายเขียนบนฝาผนัง ต่อมา มีการดัดแปลงให้มีลักษณะการจัดเป็นชั้นสูงต่ำไล่ระดับเรียกว่า “แท่นบูชา” และขยายจำนวนแท่นที่วางซ้อนเป็นชั้นเรียงกันสูงต่ำตามลำดับ เรียกว่า “กระเปาะ” หรือ “ชั้นเบญจา” ถ้าโตะสูงต่ำวางเรียงกันหลายตัวเรียก “ม้าหมี่” ต่อมาจึงได้เรียก “โตะหมี่” ในที่สุด

ภาพที่ 2.1 โต๊ะหมู่บูชา หมู่ 11 (ม้าหมู่) ในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ที่มา : <http://mamaaor.com/journal/item/71>

ภาพที่ 2.2 โต๊ะหมู่บูชา หมู่ 4 (ม้าหมู่) ขนาดน้อย ในพระอุโบสถวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม

ที่มา : การจัดโต๊ะหมู่บูชา กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 9

ในสมัยนั้นได้มีการจัดผ้าห่มประกวดในฤดูหนาว เพื่อการบูชาพระสำคัญที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ตั้งพระพุทธรูป และจัดเครื่องบูชา ได้แก่ เชิงเทียน พานดอกไม้ ประดับอย่างสวยงาม โดยมีเกณฑ์ตัดสินเป็นหลัก 5 ประการ ดังนี้

1. **ความสะอาด** การจัดโต๊ะหมู่บูชาควรคำนึงถึงความสะดวกของกลุ่มโต๊ะหมู่ และพื้นที่จัดตั้งตลอดจนภาชนะที่จัดเครื่องบูชา เพราะความสะดวกเป็นเครื่องแสดงถึงความเคารพ เลื่อมใส ศรัทธา

2. **ผ้าห่มหรือโต๊ะหมู่บูชา** ควรทำในประเทศไทย ด้วยฝีมือประณีต และกลุ่มโต๊ะหมู่บูชาควรมีความสูงลดหลั่นเป็นระดับ

3. **เครื่องบูชา** การจัดโต๊ะหมู่บูชาควรใช้ภาชนะรองรับเป็นชุดหรือสี แบบ และรูปทรงประเภทเดียวกัน เช่น เครื่องแก้ว เครื่องถ้วยหรือเครื่องปั้นดินเผา และเครื่องโลหะ เป็นต้น

4. **การจัดตั้งเครื่องบูชา** ต้องจัดให้งานและเห็นชัดเจน ขณะที่จุดเทียนประดับ ในเวลากลางคืน ใช้แสงเทียนส่องสว่าง

5. **เครื่องบูชาหลัก** หมายถึง เทียน รูป ดอกไม้ ซึ่งต้องมีครบหรือจะจัดผลไม้เพิ่มขึ้นได้ ยกเว้นผลไม้ที่มีกลิ่น เช่น ฝรั่ง มะม่วง และลูกจันทน์ที่สูงงอม เป็นต้น (สุทัศนีย์ บุญญะภาส, 2548)

ความรู้เกี่ยวกับการบูชาและเครื่องสักการบูชา

1. **ความหมายการบูชา** การบูชา หมายถึง การแสดงความเคารพ การกราบไหว้ การยกย่องนับถือบุคคลที่ ควรเคารพนับถือ เช่น พระพุทธรูป พระสงฆ์ ปิตามารดา คณาจารย์ ญาติผู้ใหญ่ มี 2 ประเภท

1.1 อามิสบูชา การบูชาด้วยวัตถุสิ่งของ เช่น ดอกไม้ รูป เทียน หรือสิ่งที่เหมาะสมอื่นๆ

1.2 ปฏิบัติบูชา การบูชาด้วยการประพฤติปฏิบัติตนในคุณความดีตามธรรมคำสอนทางศาสนา พระพุทธเจ้าทรงยกย่องการปฏิบัติบูชาว่าเป็นการบูชาที่ประเสริฐสุด

2. **เครื่องสักการบูชาสำหรับจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา** การจัดเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัยเดิมจัดกันตามความเหมาะสมแก่สถานที่ และเครื่องสักการบูชาเท่าที่หาได้ ต่อมา มีการจัดสร้างโต๊ะหมู่บูชาขึ้นเป็นชุดต่างๆ เช่น หมู่ 5, หมู่ 7, หมู่ 9 จนถึงหมู่ 15 และคิดเครื่องบูชาชนิดต่างๆ สำหรับประดับโต๊ะหมู่ให้ดูสวยงาม ตลอดจนจัดให้มีการ ประกวดขึ้นเพื่อเป็นการพัฒนารูปแบบการจัดโต๊ะหมู่บูชาให้หลากหลายยิ่งขึ้น

เครื่องสักการบูชาที่โต๊ะหมู่บูชา มีดังนี้

- 1) แจกันดอกไม้
- 2) พานพุ่มดอกไม้

3) เติงเทียน

4) กระถางธูป

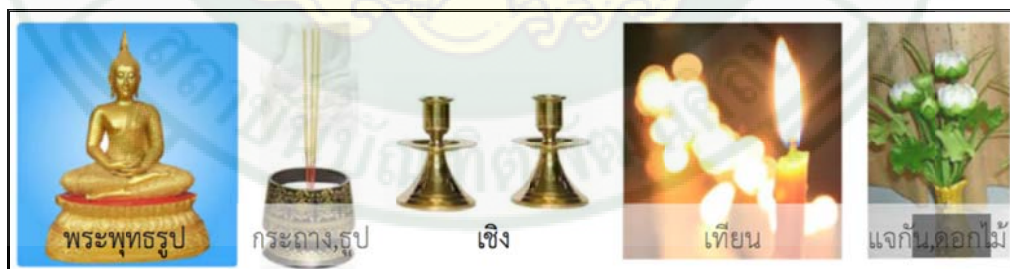
5) ดอกไม้แพ ใช้ในการจัดตั้งโต๊ะหมู่เฉลิมพระเกียรติหลักสำคัญๆ ในการจัดโต๊ะหมู่บูชา ต้องจัดตั้งกระถางธูประหว่างกลางของเติงเทียน 1 คู่เสมอ ส่วนเทียนที่โต๊ะอื่นๆ จะเป็นเทียนบริวารตกแต่งให้สวยงามจะมีหรือไม่ก็ได้

เพลินพิศ กำราญ ได้ให้หลักการจัดโต๊ะหมู่บูชาว่า ถ้าหากที่หน้าโต๊ะหมู่จัดเครื่องนมัสการไว้อีกต่างหาก เช่น ตั้งเครื่องนมัสการทรงทิศ เครื่องนมัสการกระบะมุก จั่งดรูปเทียนสักการะที่โต๊ะหมู่ แล้วจัดตั้งพานพุ่มดอกไม้แทนก็ได้เพราะที่เครื่องนมัสการมีรูปเทียนสำหรับบูชาอยู่แล้ว (สุทัศนีย์ บุญญภาส, 2548 : 44)

ภาพที่ 2.3 ดอกไม้และธูปเทียนที่นิยมนำมาบูชาพระ จำนวน 14 อย่าง

ที่มา : สุทัศนีย์ บุญญภาส. โต๊ะหมู่บูชา. (2549) : 49 – 53

ภาพที่ 2.4 องค์ประกอบหลักของเครื่องบูชาภายในบ้าน

ภาพที่ 2.5 องค์ประกอบของเครื่องบูชา (เครื่องตกแต่งประดับประดา)

ที่มา : สุทัศน์ บุญญภาส. ไต้ะหมี่บูชา. (2549) : 49 - 53

ความหมายของเครื่องสักการบูชา

เครื่องบูชาหลักที่ใช้ประกอบการจัดไต่หมี่บูชา ได้แก่ รูป เทียน และดอกไม้ เหมือนการจัดเครื่องสักการบูชาทั่วไป แต่สำหรับไต่หมี่บูชา มีการกำหนดแบบมาตรฐานสำหรับไต่หมี่บูชาแต่ละประเภทไว้โดยเฉพาะ

1. **รูป** เป็นของหอมเครื่องบูชาพระพุทธเจ้า ปกติใช้จำนวน 3 ดอก หมายถึง บูชาพระคุณของพระพุทธเจ้า 3 ประการ คือ

- พระปัญญาคุณทรงมีพระปัญญาสูงสุดประเสริฐสุดหาผู้เสมอมิได้
- พระกรุณาคุณ ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณเสมอกันในมวลสัตว์โลก ทุกหมู่เหล่า แม้แต่บุคคลที่มุ่งร้ายต่อพระองค์ ทรงหวังแต่ให้เกิดประโยชน์โดยสถานเดียว
- พระบริสุทธิคุณ ทรงมีพระทัยผ่องใสบริสุทธิ์จากกิเลสทั้งมวล

2. **เทียน** เป็นสิ่งที่ให้แสงสว่างใช้บูชาพระธรรม ซึ่งให้แสงสว่าง คือ ปัญญา แก่ผู้นำไปปฏิบัติ โดยปกติใช้เทียน 1 คู่ เพราะพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ พระธรรมและพระวินัย แต่ในการจัดตั้งไต่หมี่บูชากำหนดให้ตั้งเทียนประดับตามที่กำหนดในแต่ละประเภทของหมู่ เช่น หมู่ 5 ใช้เทียน 4 คู่ , หมู่ 7 ใช้เทียน 5 คู่ , หมู่ 9 ใช้เทียน 6 คู่ แต่เมื่อบูชานิยมจุดเทียนเพียง 1 คู่ ที่ตั้งอยู่ใกล้กับกระถางรูป

3. **ดอกไม้** เป็นเครื่องหมายในการบูชาพระสงฆ์ ดอกไม้มีนานาพันธุ์หลากสี ต่างชนิด เมื่อช่างดอกไม้ผู้เชี่ยวชาญการจัดดอกไม้นำมาร้อยเป็นพวงมาลัยประดับในแจกันหรือภาชนะที่เหมาะสม ย่อมดูสวยงามเป็นที่ชื่นชมของผู้พบเห็น

4. **พระสงฆ์** ในพระพุทธศาสนาออกบวชจากตระกูลต่างๆ สูงบ้าง ต่ำบ้าง รวยบ้าง จนบ้างปะปนกันไป แต่เมื่อมารวมอยู่ในระเบียบคือพระธรรมวินัยด้วยกันแล้ว ย่อมงดงามด้วยจริยาวัตร เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาเลื่อมใสของสาธุชนทั่วไปเช่นเดียวกัน

ความสำคัญของโตะหมี่บูชา

สุทนต์ บัญญัติ จำแนกความสำคัญของโตะหมี่บูชาไว้ดังนี้

1. เป็นสัญลักษณ์เตือนพุทธศาสนิกชน (ทั้งในกลุ่มของพระสงฆ์และฆราวาส) ให้มีจิตสำนึก และเกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา
2. เป็นสัญลักษณ์ที่แสดงถึงการถวายความจงรักภักดี ความเคารพบูชาในพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์
3. เป็นสัญลักษณ์แสดงถึงวัฒนธรรมและประเพณีไทยที่มีมายาวนาน ไม่ว่าจะเป็นลวดลาย การแกะสลักลงรักปิดทอง และการฝังมุกของชุดโตะหมี่บูชาเป็นลวดลายวิจิตรสวยงาม หรือการจัดตกแต่งพานพุ่มบูชา และการจัดแจกันดอกไม้แบบไทยที่สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาไทย ศิลปะการประดิษฐ์ดอกไม้แบบไทย ซึ่งมีความประณีตงดงาม (ประภาส แก้วสวรรค์, 2551)

วัตถุประสงค์ของการจัดโตะหมี่บูชา

เพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูป พร้อมทั้งตั้งเครื่องบูชาตามคตินิยมของชาวพุทธ ตามที่ปรากฏในพุทธประวัติว่า เมื่อพุทธบริษัทมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศลอย่างหนึ่งอย่างใด มักจะนิมนต์พระสงฆ์โดยมีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาเป็นประธานสงฆ์ในงานกุศลนั้นๆ ดังนั้นเพื่อให้มีความสมบูรณ์ในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ ตามคตินิยมดังกล่าว ในการจัดงานที่เกี่ยวกับศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา พุทธศาสนิกชนจึงนิยมอัญเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานเป็นนิมิตแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพิธีนั้นๆ ด้วย เพื่อให้มีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์ พุทธศาสนิกชนจึงได้มีการตั้งโตะบูชาและอัญเชิญพระพุทธรูป ประดิษฐานบนโตะบูชาโตะสูงสุดแถวกลาง พร้อมทั้งตั้งเครื่องบูชาที่โตะในลำดับที่รองลงมาตามความเหมาะสม

ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (วิน ธรรมสารเถร) วัดราชผาติการาม ได้ให้ความหมายของ “รัตนะ” ว่า “เพราะพระพุทธรูป พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่ควรกระทำความยำเกรงให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน เพราะมีค่ามาก เพราะซึ้งไม่ได้ เพราะเห็นได้ยาก เพราะสั่งสมได้เฉพาะคนดี ถ้าไม่เคารพนับถือยำเกรงก็ไม่มีรัตนะ ถ้าทำมั่งง่ายกับพระรัตนตรัยก็ไม่มีรัตนะ ถ้าคนพาลคนชั่ว นับถือก็ไม่มีรัตนะ” ดังนั้นเพื่อให้เกิดความยำเกรงในพระรัตนตรัยดังกล่าว บรรพบุรุษของเราที่มีความเคารพในพระรัตนตรัยแต่โบราณจึงได้ปฏิบัติสืบกันมา เมื่อมีพิธีกรรมต่างๆ ทั้งที่เป็นศาสนพิธีหรือการประกอบพิธีที่ต้องการความเป็นสิริมงคลได้มีการจัดตั้งโตะหมี่บูชาในพิธีการนั้นๆ เป็นประเพณีสืบต่อกันมาไม่ว่าจะเป็นงานพระราชพิธี รัฐพิธีหรือราษฎร์พิธี ทั้งงานพิธีทำบุญที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคล ล้วนนิยมตั้งโตะบูชาทั้งสิ้นและมีความสง่างาม บรรพบุรุษไทยจึงได้มีการพัฒนา และจัดแปลงจากม้าหมี่มาเป็นโตะหมี่บูชาเพื่อความสะดวกในการเคลื่อนย้าย

และให้มีความสวยงาม ซึ่งต่อมาการจัดโต๊ะหมู่บูชาถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติไทย และเป็นมรดกทางภูมิปัญญาและแนวคิด ในการแสดงออกถึงความเคารพสักการะต่อสิ่งอันเป็นที่เคารพนับถือแห่งตนของบรรพบุรุษไทย ซึ่งลักษณะการจัดโต๊ะหมู่บูชาได้พัฒนาจากการจัดตั้งโดยมีวัตถุประสงค์เพียงเพื่อเป็นที่ประดิษฐาน พระพุทธรูป ในงานพิธีทางพระพุทธศาสนา ต่อมา มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่ทั้งนี้ ก็เป็นไปด้วยความเคารพสักการะในสิ่งที่นำมาประดิษฐานบนโต๊ะหมู่ทั้งสิ้น

การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา

ในปัจจุบัน นิยมจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

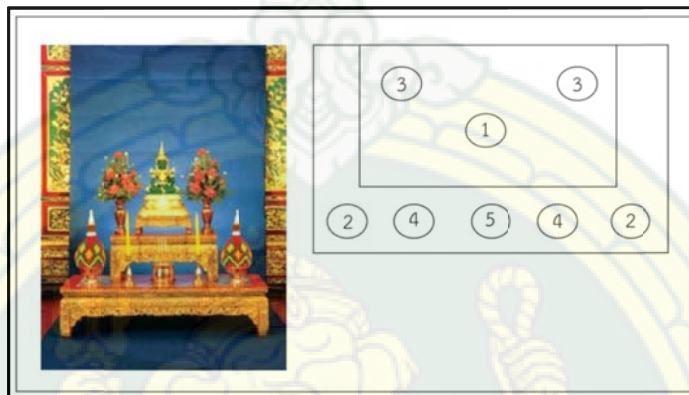
1. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีทางพระพุทธศาสนา
2. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีถวายพระพร
3. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีรับพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ หรือของ พระราชทาน
4. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในการรับเสด็จฯ หรือตามเส้นทางเสด็จฯ
5. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในพิธีถวายสักการะเนื่องในวันสำคัญเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์
6. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาในการประชุมหรือสัมมนา
7. การจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาเพื่อการประกวด

อนึ่ง สำหรับการจัดสถานที่บูชาที่บ้านจะเป็นการจัดสถานที่บูชาไม่เป็นพิธีการมากนัก แต่ควรจะมีสถานที่บูชาพระไว้ในบ้านในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน ซึ่งบางบ้านจะใช้สถานที่บูชาพระที่มีลักษณะเป็นหิ้งพระ (คือการใช้เหล็กหรือหรือไม้ที่มีลักษณะมุมฉากติดกับฝาผนังและมีพื้นด้านบน แล้วนำพระพุทธรูปประดิษฐานไว้บนหิ้งพร้อมด้วยเครื่องบูชาหลัก ได้แก่ ดอกไม้ ธูปและเทียน) แต่บ้านที่มีสถานที่กว้างพอก็ควรใช้โต๊ะหมู่บูชาเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมด้วยเครื่องบูชา (กรม การศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2554) ชุดโต๊ะหมู่บูชาที่นิยมใช้เป็นโต๊ะหมู่สำหรับบูชาพระในบ้าน เช่น หิ้งพระ, โต๊ะหมู่ 3, โต๊ะหมู่ 5, โต๊ะหมู่ 7 เป็นต้น ซึ่งจำนวนการจัดโต๊ะหมู่บูชาขึ้นอยู่กับปัจจัยทางความเหมาะสมของผู้อาศัยและพื้นที่เป็นสำคัญ

ลักษณะหรือรูปแบบการจัดโต๊ะหมู่บูชา

1. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 2 ประกอบด้วย

1.1 พระพุทธรูป	1.4 เชิงเทียน
1.2 พานดอกไม้ / พานพุ่ม	1.5 กระจกสูงรูป
1.3 แจกันดอกไม้	

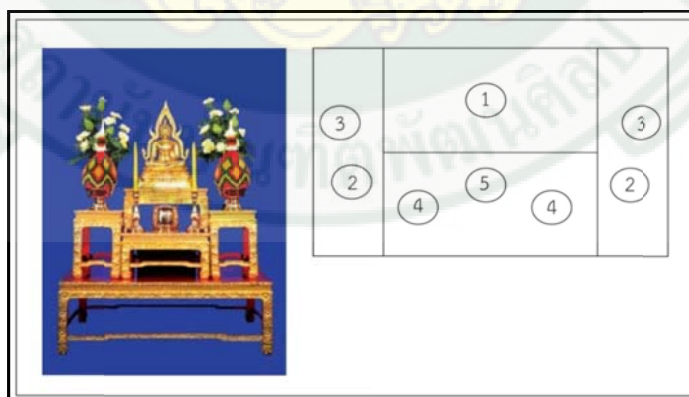

ภาพที่ 2.6 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 2

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

2. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4 ประกอบด้วย

2.1 พระพุทธรูป	2.4 เชิงเทียน
2.2 พานดอกไม้/พานพุ่ม	2.5 กระจกสูงรูป
2.3 แจกันดอกไม้	

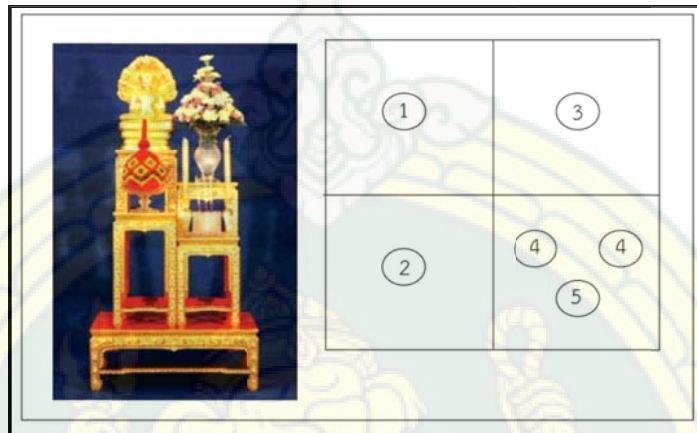

ภาพที่ 2.7 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

3. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4 (แบบประหยัดพื้นที่) ประกอบด้วย

3.1 พระพุทธรูป	3.4 เชิงเทียน
3.2 พานดอกไม้ / พานพุ่ม	3.5 กระจกเงา
3.3 แจกันดอกไม้	

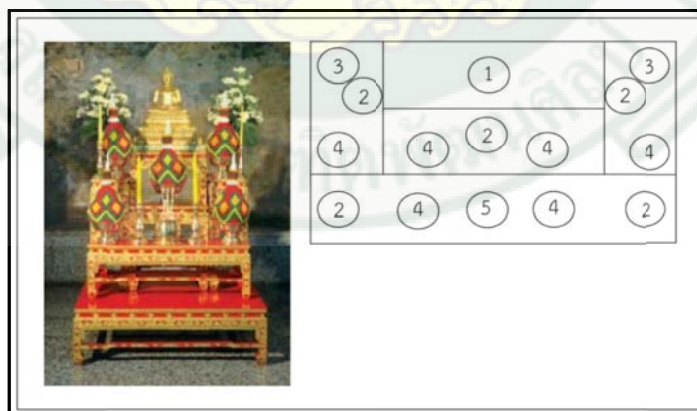

ภาพที่ 2.8 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 4 (แบบประหยัดพื้นที่)

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

4. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 5 ประกอบด้วย

4.1 พระพุทธรูป	4.4 เชิงเทียน
4.2 พานดอกไม้ / พานพุ่ม	4.5 กระจกเงา
4.3 แจกันดอกไม้	

ภาพที่ 2.9 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 5

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

5. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 7 ประกอบด้วย

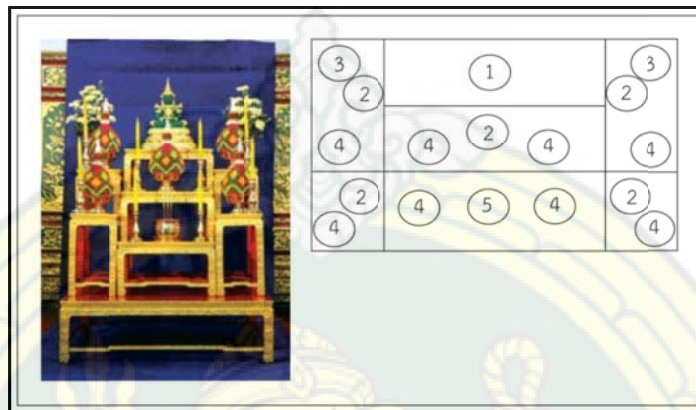
5.1 พระพุทธรูป

5.4 เชิงเทียน

5.2 พานดอกไม้ / พานพุ่ม

5.5 กระจกเงา

5.3 แจกันดอกไม้

ภาพที่ 2.10 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 7

ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

6. การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 9 ประกอบด้วย

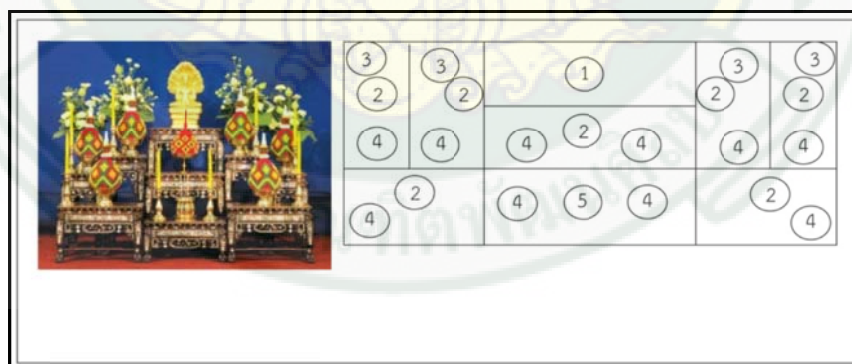
6.1 พระพุทธรูป

6.4 เชิงเทียน

6.2 พานดอกไม้ / พานพุ่ม

6.5 กระจกเงา

6.3 แจกันดอกไม้

ภาพที่ 2.11 การจัดโต๊ะหมู่บูชา หมู่ที่ 9

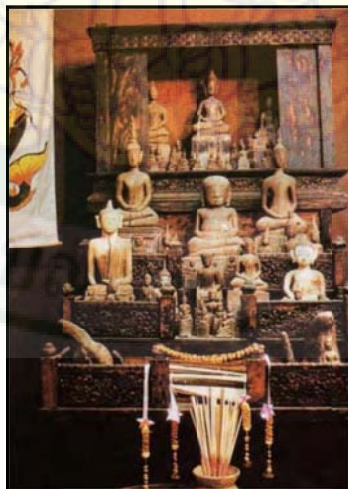
ที่มา : กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม (2554)

ลักษณะโตะหมูปูชา

ดิณโณ อัครสกุลฤทธา ศึกษาเรื่อง “การออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์โตะหมูปูชารูปแบบร่วมสมัยประเภทจักสาน” ได้กล่าวว่าโตะหมูปูชาจัดว่าเป็นผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์หรือความหมายทางกว้างแทนด้วยคำว่า “เครื่องเรือน”

เครื่องเรือนหรือเฟอร์นิเจอร์ หมายถึง เครื่องตกแต่งบ้านพักอาศัย มีประโยชน์ ใช้สอยมีความสะดวกสบายในการดำรงชีพ แต่ในปัจจุบันเครื่องเรือนยังมีบทบาทมากยิ่งขึ้นทุกขณะ สนองความสุขทางกายและใจอันจะมีผลต่อคุณภาพชีวิต และประสิทธิภาพในการทำงานโดยตรง (บุญศักดิ์ สมบุญรอด, 2544 : 1)

รูปแบบโตะหมูปูชาในปัจจุบันมีรูปแบบที่เปลี่ยนแปลงไปจากอดีตพอสมควร แต่เครื่องเรือนไทยชนิดหนึ่งที่มีรูปแบบคล้ายคลึงกัน เรียกว่า “ซั้ว” ซึ่งพจนานุกรม(2542) ได้ให้ความหมายไว้ว่า “ที่สำหรับวางตั้งของ รูปทรงคล้ายตู้ แต่ใช้กระดานข้างตลอดเป็นเชิง” ในตำหนักว้างหลวง หรือบ้านขุนนางชั้นสูง เราอาจพบเครื่องเรือนชนิดนี้ตั้งอยู่สำหรับวางของเล็กๆ น้อยๆ เช่น โถน้ำอบ ตะเกียงหรือขวดโหลใส่ขนม บางครั้งใช้เป็นที่วางพระพุทธรูปและเครื่องบูชา ก็จะตกแต่งประดับประดาอย่างงดงาม พบว่ารูปแบบเครื่องเรือนชนิดนี้พบเป็นศิลปะสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นไปได้ว่า รูปแบบของโตะหมูปูชาที่มีในปัจจุบันนี้มีแรงจูงใจในการสร้างมาจากรูปแบบของซั้วในอดีตเป็นรูปแบบที่พัฒนาอย่างลงตัวในเวลาต่อมาไม่นานนี้ เพื่อให้เหมาะสมต่อการใช้งานที่มักยกย้ายไปตามสถานที่ ประกอบพิธีต่างๆ จึงออกแบบโตะแยกส่วนเป็นชิ้นๆ ให้ง่ายต่อการนำไปใช้ในสถานที่ต่างๆ ได้สะดวก

ภาพที่ 2.12 ซั้วหรือชั้นตั้งพระที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติบ้านเชียง จ.อุดรธานี

ที่มา : การวิวัฒนาการเครื่องเรือนไทย, 2540.

สำหรับรูปแบบโดยทั่วไปของโต๊ะหมู่บูชา นั้น จะเป็นรูปแบบที่เป็นโครงพื้นที่จัดเป็นองค์ประกอบของฐานสิงห์ และทำคาดโค้งที่สันนิษฐานได้ว่าคลี่คลายมาจากลักษณะของฐานสิงห์ในงานสถาปัตยกรรมไทย นอกจากนี้ที่นิยมทำในปัจจุบันเป็นขาคู่ ซึ่งมักเป็นแบบที่นิยมใช้ตั้งวางอยู่ภายในห้องพระที่อยู่อาศัย เทคนิคการประดับตกแต่งโดยทั่วไปมักใช้การจำหลักไม้หรือปิดทองล่องชาด หรืออาจเป็นงานประดับมุกและลงรักปิดทอง (สุนทร เงินส่งเสริม, 2548 : 89-90)

ตอนที่ 3 ความรู้เกี่ยวกับการออกแบบและการออกแบบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์

ความหมายของการออกแบบ

ดอล เคลฟเวอร์ ได้ให้คำจำกัดความของการออกแบบว่า “เป็นการจัดระเบียบวิธี หรือการจัดองค์ประกอบของการออกแบบให้มีคุณค่าทางสุนทรียภาพ ซึ่งผู้ออกแบบอาจจะใช้จัดงานให้มีช่วงจังหวะมีความสมดุลในการทรงตัว และมีความงามในส่วนที่ดี”

ดอริส คอกซ์ และ บาร์บารา วาร์เรน ได้ให้ความหมายของการออกแบบว่า “การออกแบบเป็นการประดิษฐ์หรือวางแผนงานสำหรับงานที่มีจุดมุ่งหมายที่แน่นอน การออกแบบอาจจะสำหรับงานที่มีหน้าที่ใช้สอยโดยเฉพาะ เช่น เก้าอี้ การออกแบบเส้นใยและลายหรืออาจจะเป็นการวางแผนงานสำหรับโครงการที่จะทำการออกแบบจึงเป็นกิจกรรมและพฤติกรรมของมนุษย์ที่ต้องใช้สติปัญญา”

ความหมายของการสร้างสรรค์และการออกแบบ

ไมเคิล แอนดิว ได้มีแนวคิดถึงการสร้างสรรค์ว่า “เป็นขบวนการของประสบการณ์ที่จำเป็นของนักออกแบบ เพื่อช่วยส่งเสริมความสำเร็จในแต่ละคน การสร้างสรรค์จึงเป็นการแสดงออกที่มีลักษณะเฉพาะของแต่ละคน”

เจ.พี. กิลฟลอร์ด ได้เสริมความคิดเห็นว่า ผู้ที่จะมีความคิดสร้างสรรค์สูงนั้น “จะต้องสามารถปรับและยืดหยุ่นความคิดให้ได้ทันเหตุการณ์ เป็นบุคคลที่พร้อมที่จะละทิ้งความคิดใดๆ ที่เป็นไปในทางเก่าที่ไม่เหมาะสมและพยายามคิดค้นออกไปในแนวทางใหม่ๆ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์งานศิลปะนั้นควรพยายามค้นหาลักษณะเฉพาะตัวขึ้น

องค์ประกอบของการออกแบบผลิตภัณฑ์เฟอร์นิเจอร์

1. **หน้าที่ใช้สอย** หมายถึง การออกแบบเครื่องเรือนให้มีหน้าที่ใช้สอยถูกต้องตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ เพื่อสนองความต้องการของผู้บริโภค
2. **ความปลอดภัย** หมายถึง การออกแบบเครื่องเรือนควรคำนึงถึงความปลอดภัยของผู้บริโภคและผู้ที่เกี่ยวข้องด้วย

3. **ความแข็งแรง** หมายถึง ความแข็งแรงของเครื่องเรือนที่ทำการออกแบบนั้นควรเลือกใช้โครงสร้างให้เหมาะสม มีความแข็งแรงทนทาน แต่ต้องคำนึงถึงการประหยัดประกอบการพิจารณาด้วย ไม่ใช่ว่าโครงสร้างที่ใหญ่กว่าแล้วจะแข็งแรงเสมอไป โครงสร้างเครื่องเรือนจุดที่สำคัญที่สุดนั้นอยู่ที่ข้อต่อ และความแข็งแรงของโครงสร้างเครื่องเรือนนั้นจะมากหรือน้อยย่อมจะขึ้นอยู่กับประเภทหรือชนิดของเครื่องเรือน

4. **ความสะดวกสบายในการใช้** หมายถึง ต้องคำนึงถึงสัดส่วนที่เหมาะสมในการใช้งาน ขนาดความสูง กว้าง ยาว และขีดจำกัดของผู้อุปโภคประกอบในการออกแบบ

5. **ความสวยงามน่าใช้** หมายถึง การออกแบบให้เครื่องเรือนมีรูปร่าง ขนาด สี สันสวยงามน่าใช้ ชวนให้ซื้อ นอกจากนี้แล้วควรจะช่วยยกระดับเกี่ยวกับบรรณนิยมในด้านรูปร่าง ขนาด สี สัน แก่ผู้อุปโภคให้ดี

6. **ราคาพอสมควร** หมายถึง นักออกแบบที่ดีต้องรู้จักเลือกกำหนดการใช้วัสดุให้ถูกต้อง รวมทั้งกรรมวิธีการผลิตที่เหมาะสมกับเครื่องเรือนนั้นๆ เพื่อจะผลิตได้ง่ายและสะดวก ซึ่งยังผลไปถึงราคาของเครื่องเรือน

7. **การซ่อมบำรุงรักษาง่าย** หมายถึง ต้องทำการออกแบบเครื่องเรือนให้สามารถแก้ไข และซ่อมแซมได้ง่าย ไม่ยุ่งยากเมื่อมีการชำรุดเสียหายเกิดขึ้น ค่าบำรุงรักษา และการสึกหรอต่ำ

8. **วัสดุ** หมายถึง นักออกแบบเครื่องเรือน ควรจะเลือกใช้วัสดุให้ถูกต้องเหมาะสมกับงานว่าเครื่องเรือนนั้นใช้ยังสถานที่ใด

9. **กรรมวิธีการผลิต** หมายถึง เมื่อทำการออกแบบเครื่องเรือนแล้วสามารถผลิตได้ สะดวกรวดเร็ว ประหยัดวัสดุ ค่าแรง และค่าใช้จ่ายอื่นๆ เครื่องจักรและอุปกรณ์ที่มีอยู่สามารถใช้ในการผลิตได้หรือไม่ เป็นต้น

10. **การขนส่ง** หมายถึง นักออกแบบต้องคำนึงถึงการประหยัดค่าขนส่ง การขนส่ง สะดวกหรือไม่ ระยะใกล้หรือไกล กินเนื้อที่ในการขนส่งหรือไม่ การขนส่งทางบกทางน้ำหรือทางอากาศต้องทำการบรรจุหีบห่ออย่างไร เครื่องเรือนไม่เกิดการเสียหายชำรุด ขนาดของรถตู้บรรทุกสินค้าหรือเนื้อที่ใช้ในการขนส่งมีขนาดกว้างยาวสูงเท่าไร เป็นต้น (นพคุณ สุขสถาน, 2531)

คุณประโยชน์ของการออกแบบผลิตภัณฑ์

1. ปรับปรุงภาพลักษณ์ให้เกิดความแตกต่าง สะดุดตา และง่ายต่อการจดจำ
2. สร้างเอกลักษณ์ให้สินค้าเกิดการรับรู้ที่ดีต่อองค์กรผ่านการใช้ผลิตภัณฑ์
3. รูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และส่วนอื่นที่เกี่ยวข้องกับการออกแบบสามารถสื่อสารกับลูกค้าได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. พัฒนาผลิตภัณฑ์เดิมให้เกิดประโยชน์ที่ดีขึ้น ทั้งทางกายภาพและทางจิตใจ
5. เพิ่มคุณค่าผลิตภัณฑ์ให้สูงขึ้นเพื่อนำไปสู่การเพิ่มราคาสินค้าได้
6. ลดต้นทุน-เพิ่มกำไร เช่น ลดขั้นตอนการผลิต ใช้วัสดุภายในประเทศ
7. ขยายตลาดสินค้า เช่น สร้างผลิตภัณฑ์ที่สนองประโยชน์ใช้สอยใหม่ สร้างความต้องการใหม่ สร้างตลาดกลุ่มเป้าหมายใหม่

หลักการในการออกแบบการตกแต่ง

1. การตกแต่งต้องสัมพันธ์ และส่งเสริมรูปลักษณโครงสร้างให้แลดูงดงามยิ่งขึ้น
2. การตกแต่งต้องเหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยไม่ยุ่งยากสับสน แบบที่ดีควรมีลักษณะเรียบง่าย แต่ดูงดงาม
3. การใช้วัสดุเหมาะสมกับรูปลักษณะหน้าที่ใช้สอยและเครื่องมือที่ใช้ทำ
4. การตกแต่งให้มีความงามถูกต้องตามหลักของศิลปะ คือ ใช้องค์ประกอบของศิลปะ และการจัดองค์ประกอบได้ถูกต้อง งดงาม
5. การตกแต่งให้ความสะดวกในการใช้ และประหยัดในการดูแล (สาคร คันธ โชติ, 2528)

บทที่ 3

การออกแบบและดำเนินการผลิตผลงาน

ในการออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ แบ่งขั้นตอนได้ 2 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล
2. ขั้นตอนการออกแบบ และผลิตผลงาน

1. ขั้นตอนการศึกษาข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้าข้อมูลในการสร้างสรรค์ครั้งนี้ ได้นำเรื่องราวเนื้อหาจากงานช่างไทยโบราณ และภาพจิตรกรรมไทยที่มีคุณค่าในด้านของมรดกของบรรพบุรุษนำมาประกอบการออกแบบแท่นสักการะ ซึ่งถือเป็นการพัฒนาด้านความคิดในการจัดสร้างแท่นสักการะ ซึ่งถือเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันสำคัญประการหนึ่งของสังคมไทย ปฏิบัติสืบทอดและสืบสานกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจนถึงปัจจุบัน การจัดแท่นสักการะนั้นเพื่อเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปพร้อมทั้งเครื่องบูชาตามคตินิยมตามที่ปรากฏในพุทธประวัติว่า เมื่อพุทธบริษัทมีความประสงค์จะบำเพ็ญกุศลมักจะนิมนต์พระสงฆ์ โดยมีพระพุทธรูปเจ้าเสด็จมาเป็นประธานสงฆ์ในงานกุศลนั้นๆ ดังนั้นเพื่อให้มีความสมบูรณ์ในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ตามคตินิยมดังกล่าวจึงนิยมนับเชิญพระพุทธรูปมาประดิษฐานเป็นนิมิตรแทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพิธีนั้นๆ เพื่อให้มีพระรัตนตรัยครบบริบูรณ์

ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรวงศ์ (วิ ธมฺมสวาระเถร) วัดราชผาติธรรมได้ให้ความหมายของ “รัตนะ” ว่า พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ เป็นสิ่งที่ควรกระทำความยำเกรงให้เกิดขึ้นแก่พุทธศาสนิกชน เพราะมีค่ามาก เพราะชั่วไม่ได้ เพราะเห็นได้ยาก เพราะสั่งสมได้เฉพาะคนดี ถ้าไม่เคารพนับถือยำเกรงก็ไม่มีรัตนะดังกล่าว บรรพบุรุษของเราที่มีความเคารพในพระรัตนตรัยแต่ครั้งโบราณ จึงได้ปฏิบัติสืบกันมา เมื่อมีพิธีการต่างๆ ทั้งที่เป็นศาสนพิธีหรือการประกอบพิธีที่ต้องการความเป็นสิริมงคลให้มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา ต่อมา มีการจัดตั้งโต๊ะหมู่บูชาเพื่อวัตถุประสงค์อื่น แต่ก็เต็มไปด้วยความเคารพสักการะในสิ่งที่นำมาประดิษฐานบนโต๊ะหมู่ทั้งสิ้น

คุณประโยชน์ของศาสนพิธี

1. เป็นการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีให้มีสืบไป
2. เป็นการปลูกฝังให้คนรุ่นใหม่ได้เข้าใจหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
3. ทำให้เกิดความรัก ความสามัคคีขึ้นในหมู่คณะที่ร่วมทำพิธี
4. เป็นสิ่งชักนำให้พุทธศาสนิกชน เว้นจากการทำชั่ว ทำความดีมีจิตใจผ่องใส

5. แสดงถึงความร่วม คือ ความเจริญของจิตใจของคนในสังคม

6. เกิดความสุขใจ อิ่มเอมใจและเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตของผู้ประพฤติปฏิบัติ

ข้อมูลที่ได้จากงานช่างไทยและจิตรกรรมไทย

ในการออกแบบแผ่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ ข้าพเจ้ามีความประทับใจในความงาม ศิลปะไทย และการประดับตกแต่งกระจกสี ภาพในพระอุโบสถซึ่งมีคุณลักษณะของกระจกที่เป็น ทั้งสีและมีความมันวาว เป็นวัสดุที่มีคุณสมบัติเปล่งประกายคล้ายอัญมณีเมื่อได้รับแสงสว่าง กระจกสีเมื่อนำมาประดับเป็นเหมือนสิ่งแทนค่าอัญมณีและความคงทนแข็งแรง งานช่างประดับ กระจกเป็นงานช่างรักประเภทหนึ่งมาแต่โบราณภายหลังได้รับให้เป็นประณีตศิลป์

ข้อมูลจากงานจิตรกรรมไทย

จิตรกรรมไทยเป็นวิจิตรศิลป์ซึ่งแสดงออกให้เป็นวัฒนธรรมของชาติ รูปแบบ จิตรกรรม ไทย ซึ่งได้รับแรงบันดาลใจในการออกแบบคือ การสร้างภาพจิตรกรรมโดยใช้เส้นลันทา และ ลวดลายน้ำทิพย์

เส้นลันทาเป็นเส้นที่ใช้แบ่งเนื้อเรื่องภาพจิตรกรรมไทย มีลักษณะเฉพาะของทัศนียภาพ (PERSPECTIVE) ในศิลปะไทยคำว่า “ลันทา” เป็นคำเรียกหมู่ช่างเขียนไทย หมายถึง แถบหรือ แนวที่คั่นระหว่างภาพใช้แยกจากกันเป็นสัดส่วน ขณะเดียวกันลันทาก็เน้นพื้นที่ที่คั่นหรือล้อมไว้ ให้เด่นชัดด้วย

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์จากเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์ในการหาแนวทางพัฒนารูปแบบ เพื่อให้มีประสิทธิภาพและสรุปผลเชิงสังเคราะห์
2. แบบสอบถาม นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถาม มาวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยความคิดเห็นในประเด็นต่างๆ

2. ขั้นตอนการออกแบบและผลิตผลงาน

1. ศึกษาแบบการใช้งานของโต๊ะหมู่บูชาแบบต่างๆ
2. กำหนดแบบร่าง ตามขนาดพื้นที่ของการจัดวางและเคลื่อนย้าย
3. นำข้อมูลที่ได้มากำหนดแนวทางในการออกแบบ
4. สรุปการทำต้นแบบ และนำเสนอข้อมูลการเขียนแบบเพื่อผลิต

การออกแบบและพัฒนาแบบเบื้องต้น

1. แบบร่างที่ 1 แทนสัการะสำหรับสถานปฏิบัติธรรม ได้นำรูปแบบจากต้นโพธิ์สัญลักษณ์แห่งความศรัทธาของพุทธศาสนา

ภาพที่ 3.1 ตัวอย่างต้นโพธิ์ที่นำมาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

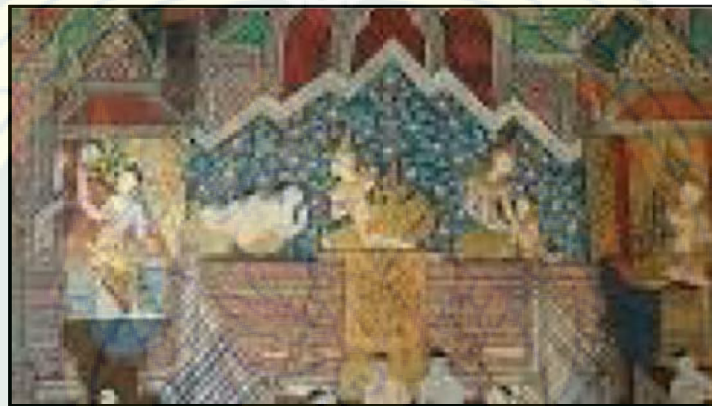
จากการศึกษาข้อมูลจากการสัมภาษณ์ ท่านเจ้าอาวาสและพระภิกษุสงฆ์วัดไทรงาม ทางวัดต้องการแสดงออกถึงการตรัสรู้จากการแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชนที่มาปฏิบัติธรรม จึงนำต้นโพธิ์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้ามาเป็นส่วนประกอบในการออกแบบ

ลักษณะแทนสัการะออกแบบให้มีความเรียบง่ายตามแนวทางของสำนักวิปัสสนา รวมถึงการรักษาความสะอาดที่สะดวกและสามารถปรับเปลี่ยนเป็นหมู่ 3 , 5 , 7 , 9 ได้ในชั้นเดียว โดยนำลักษณะของการออกแบบลิ้นชักมาปรับใช้ เพื่อปรับเปลี่ยนให้ตรงกับการใช้สอยแต่ละช่วงของการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

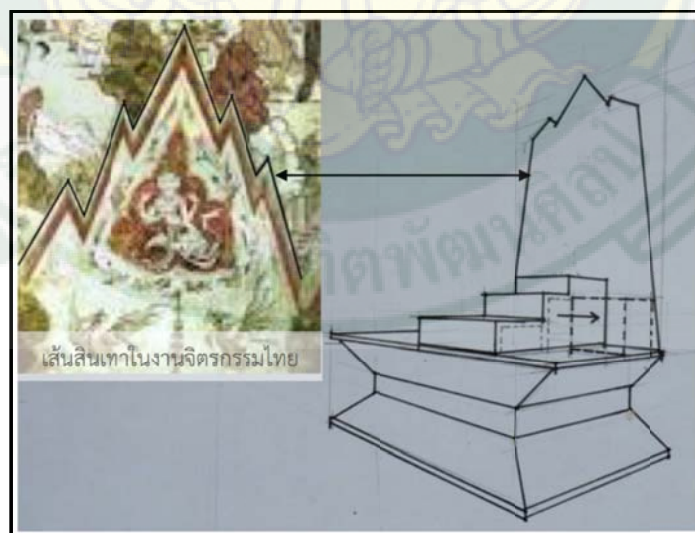

ภาพที่ 3.2 แบบร่างครั้งที่ 1 แสดงภาพร่างแทนสัการะบูชา

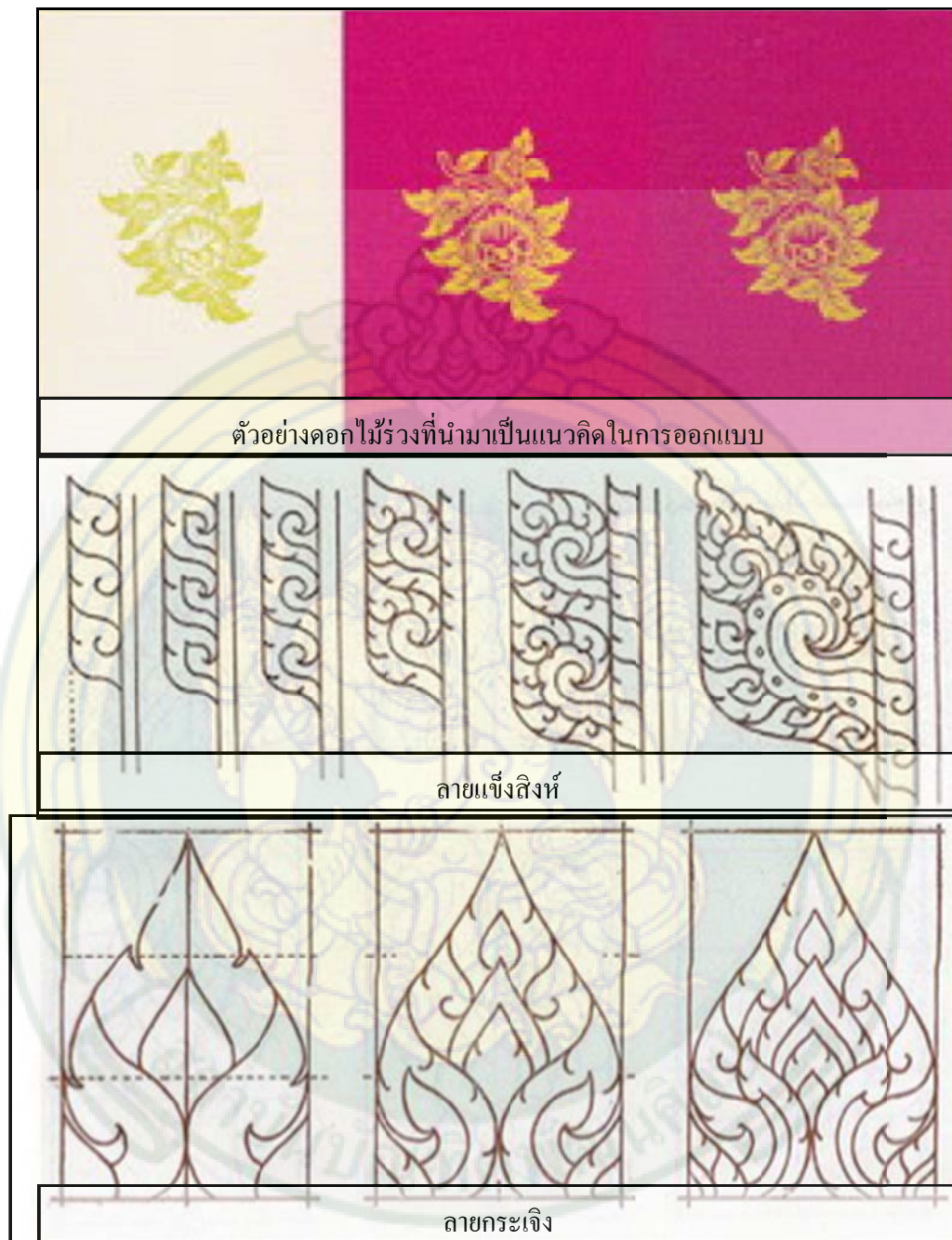
2. แบบร่างที่ 2 แทนสักการะสำหรับสถานศึกษาวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี ได้ออกแบบให้มีความสอดคล้องกับการเรียนการสอนในสาขาวิชาศิลปะไทยและลายรดน้ำ โดยนำเทคนิคการสร้างงานด้วยเทคนิคการรดน้ำ โดยเลือกใช้ลวดลายเส้นลันทามาเป็นรูปแบบของแท่นสักการะ ประกอบด้วยลวดลายดอกไม้ร่วงที่แสดงออกถึงการต้อนรับสิ่งดีๆ เช่น อาคันตุกะ สิ่งของสำคัญที่มาถึง โดยเทวดานางฟ้าจะมาโปรยดอกไม้ทิพย์และแสดงการต้อนรับและลวดลายพระลักษมีที่แสดงถึงผู้มีความเมตตาปราณีวาจาไพเราะเป็นผู้นำมาซึ่งความเจริญ และเป็นแบบอย่างผลงานการออกแบบและใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาภายในวิทยาลัย เพื่อให้นักเรียนนักศึกษา ชื่นชอบ งานศิลปะไทย และเห็นถึงความงามของศิลปะประจำชาติ

ภาพที่ 3.3 รูปแบบจากเส้นลันทาในงานจิตรกรรมไทย

ภาพที่ 3.4 ตัวอย่างการนำลายเส้นมาเป็นแนวคิดในการออกแบบ

ภาพที่ 3.5 ตัวอย่างภาพลายไทยที่นำมาประกอบการออกแบบ

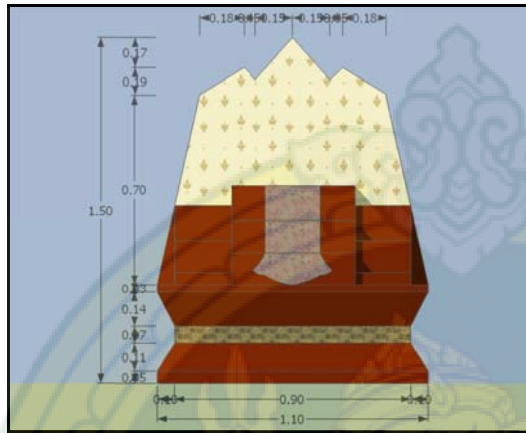
ภาพที่ 3.6 ตัวอย่างดาวเพดานที่นำมาประกอบกรอบการออกแบบ

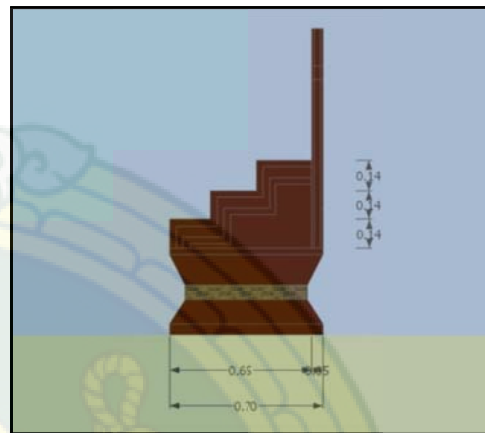
ภาพที่ 3.7 แบบร่างที่ 2 แสดงภาพแทนสัการะฐานฉบับปรับปรุง

กำหนดรูปแบบและเขียนแบบการผลิตเป็น 3 มิติ

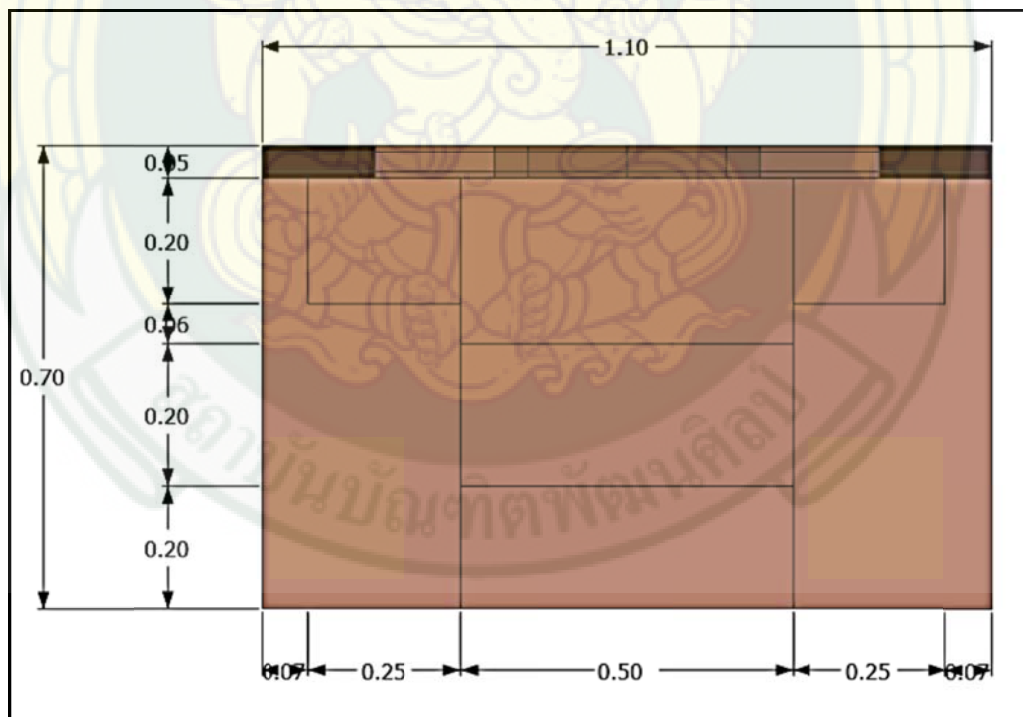
การเขียนแบบแสดงรายละเอียด โดยเขียนเป็นภาพประกอบสัญลักษณ์การเขียนแบบ
โต๊ะหมู่บูชาที่ออกแบบนี้ สามารถปรับเป็นหมู่ 5, 7, 9 ภายในชั้นเดียว

ภาพที่ 3.8 แบบแสดงรายละเอียดด้านหน้า

ภาพที่ 3.9 แบบแสดงรายละเอียดด้านข้าง

ภาพที่ 3.10 แบบแสดงรายละเอียดด้านบน

ภาพที่ 3.11 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 5

ภาพที่ 3.12 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 7

ภาพที่ 3.13 รูปสามมิติโต๊ะหมู่บูชา หมู่ 9

ขั้นตอนการผลิต

1. เลือกวัสดุเนื้อไม้หน้าหนาเพื่อสะดวกในการเคลื่อนย้าย เลือกสีย้อมเนื้อไม้ที่เหมาะสมต่อการลงรักปิดทองโดยเลือกสีไม้เข้ม

ภาพที่ 3.14 แสดงเนื้อไม้ วัสดุที่ใช้ในการขึ้นรูปงาน

ภาพที่ 3.15 แสดงขั้นตอนหนึ่งในการขึ้นรูปงาน

2. ขึ้นรูปงานตามแบบที่กำหนด และย้อมสีเนื้อไม้ตามที่ได้คัดเลือก

ภาพที่ 3.16 แสดงขั้นตอนการขึ้นรูปงานที่สมบูรณ์

ภาพที่ 3.17 แสดงการเลือกสีเนื้อไม้

ภาพที่ 3.18 แสดงฐานแท่นสักการะบูชา

ภาพที่ 3.19 แสดงส่วนประกอบของชั้นวางแท่นสักการะบูชา

3. การลอกกลายลงบนแผ่นสีกการะ

ภาพที่ 3.20 แสดงขั้นตอนการปูลาย

ภาพที่ 3.21 แสดงขั้นตอนการลอกกลาย

ภาพที่ 3.22 แสดงขั้นตอนการเขียนลายบนกระดาษล่าง

ภาพที่ 3.23 แสดงการลอกลายลงบนแผ่นสักการบูชา

ภาพที่ 3.24 แสดงการกำหนดตำแหน่งลง

ภาพที่ 3.25 แสดงการเขียนลายลงบนแผ่นสักการบูชา

4. การลงยางรักและปิดทอง โดยใช้เทคนิคฉายรตนน้ำ

ภาพที่ 3.26 แสดงถมลายเพื่อปิดทอง

ภาพที่ 3.27 แสดงการปิดทอง

ภาพที่ 3.28 แสดงการปิดทองส่วนฐาน

ภาพที่ 3.29 แสดงการถมลายลงบนแท่นสักการะบูชาส่วนบน

ภาพที่ 3.30 แสดงการถมลายลงบนแท่นสักการะบูชา

ภาพที่ 3.31 แสดงการปิดทองลวดลายผ้าทิพย์

ภาพที่ 3.32 แสดงผลการปิดทองที่เสร็จสมบูรณ์

5. แท่นสักการะสำหรับสถานศึกษา วิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี

ภาพที่ 3.33 แท่นสักการะบูชาด้านข้าง (1)

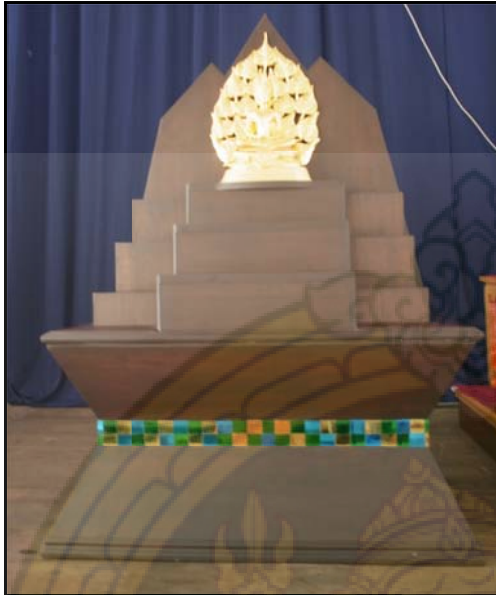

ภาพที่ 3.34 แท่นสักการะบูชาด้านข้าง (2)

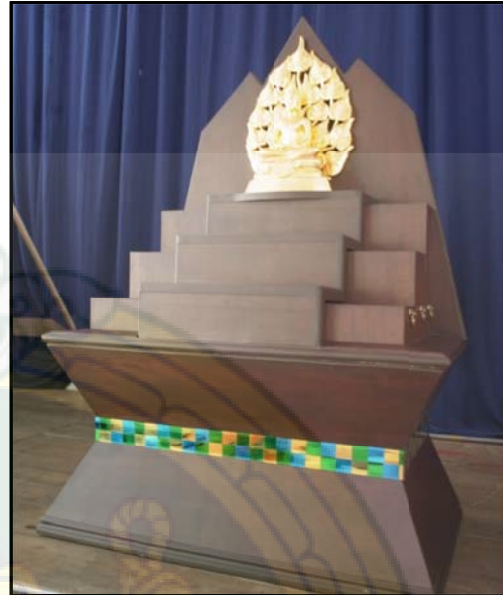

ภาพที่ 3.35 แท่นสักการะบูชาด้านหน้า

6. แท่นสักการะสำหรับสถานปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 3.36 แท่นสักการะบูชาด้านหน้า

ภาพที่ 3.37 แท่นสักการะบูชาด้านข้าง

ภาพที่ 3.38 แท่นสักการะบูชาสำหรับสถานปฏิบัติธรรมด้านหน้า

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลและการออกแบบ

การวิเคราะห์ข้อมูลการออกแบบและการพัฒนารูปแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ มีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของแท่นสักการะตามท้องตลาด

ภาพที่ 4.1 แท่นสักการะตามท้องตลาด (1)

ภาพที่ 4.2 แท่นสักการะตามท้องตลาด (2)

ภาพที่ 4.3 แท่นสักการะตามท้องตลาด (3)

ภาพที่ 4.4 แท่นสักการะตามท้องตลาด (4)

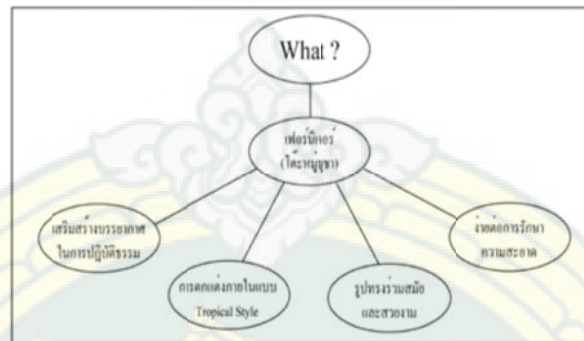
ภาพที่ 4.5 แท่นสักการะตามท้องตลาด (5)

จากการวิเคราะห์จะพบว่าแท่นสักการะตามท้องตลาดมีหลากหลายรูปแบบ ได้แก่ แบบไม้ทาสี แบบฝังมุกประดับ แบบแกะลายพญานาค แบบไม้แกะ

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้หลัก 5WIH

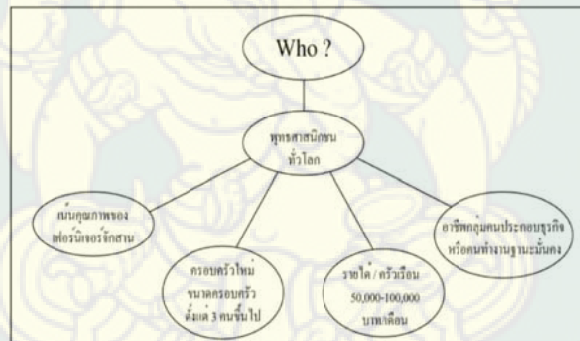
การใช้หลักการ 5WIH เพื่อช่วยในการคิดวิเคราะห์แบบแก้ปัญหาและดำเนินการ เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ๆ เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ได้อย่างแท้จริง

2.1 What ทำอะไร

ภาพที่ 4.6 การวิเคราะห์ What โดยใช้หลัก 5W1H

2.2 Who ใคร

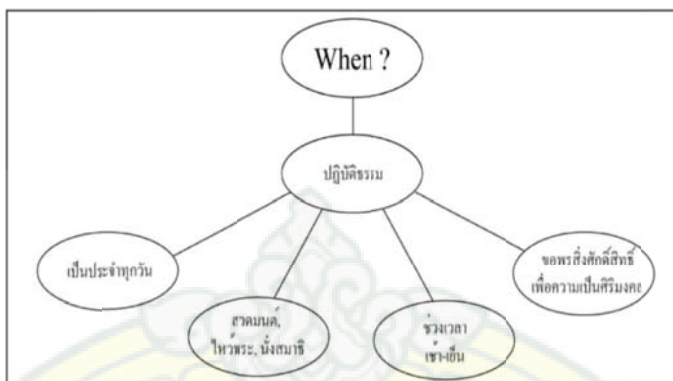
ภาพที่ 4.7 การวิเคราะห์ Who โดยใช้หลัก 5W1H

2.3 Where ที่ไหน

ภาพที่ 4.8 การวิเคราะห์ Where โดยใช้หลัก 5W1H

2.4 When เมื่อไร

ภาพที่ 4.9 การวิเคราะห์ When โดยใช้หลัก 5W1H

2.5 Why ทำไม

ภาพที่ 4.10 การวิเคราะห์ Why โดยใช้หลัก 5W1H

2.6 How อย่างไร

แท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์

- 1) ประโยชน์ใช้สอยและความงาม เพื่อให้นักเรียนและคนในชุมชนบริเวณรอบได้ชื่นชมศิลปะแบบไทย รู้จักคุณค่าแล้วช่วยกันสืบสานต่อไปในอนาคต
- 2) กลุ่มเป้าหมาย สถานศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี และสถานปฏิบัติธรรม วัดไทรงาม
- 3) วัสดุ เลือกเนื้อไม้สีอบอุ่น แข็งแรง และเหมาะสมกับเทคนิคลงรักปิดทอง
- 4) การออกแบบ ใช้แนวคิดตามรูปแบบประเพณีและนำมาดัดแปลงให้มีความร่วมสมัยกับปัจจุบัน

3 ผลการวิเคราะห์วัสดุที่สะดวกแก่การบำรุงรักษา

เลือกใช้ไม้เป็นวัสดุในการออกแบบ เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีราคาไม่สูง และมีความทนทาน ให้ความรู้สึกสวยงาม และเหมาะสมกับเทคนิคการเขียนลายรดน้ำ

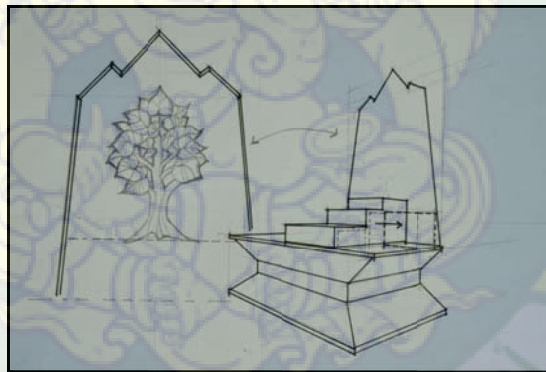
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้ใช้งาน โดยแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ

4.1 แท่นสักการะในสถานศึกษาวิทยาลัยช่างศิลปสุพรรณบุรี เลือกการออกแบบด้วยการเขียนลายและใช้เทคนิคลายรดน้ำ เพื่อแสดงออกถึงการเรียนการสอนในวิชาศิลปะไทย ซึ่งเป็นการอนุรักษ์และสืบสานงานด้านช่างเขียนไทย เพื่อให้นักเรียนนักศึกษาได้ซึมซับผลงาน และเกิดความภาคภูมิใจในงานช่างเขียน

4.2 แท่นสักการะสำหรับสถานปฏิบัติธรรมจากการสัมภาษณ์ท่านเจ้าอาวาสและพระภิกษุ ทางวัดต้องการแสดงออกถึงการแสดงออกถึงการตรัสรู้ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า โดยจะนำต้นโพธิ์มาเป็นสัญลักษณ์และเน้นรูปแบบที่เรียบง่ายตามแนวทางของสำนักการวิปัสสนา

5. ข้อมูลการนำเสนอการออกแบบและพัฒนาแบบ

5.1 แบบร่างสัดส่วนการใช้งานที่เหมาะสม

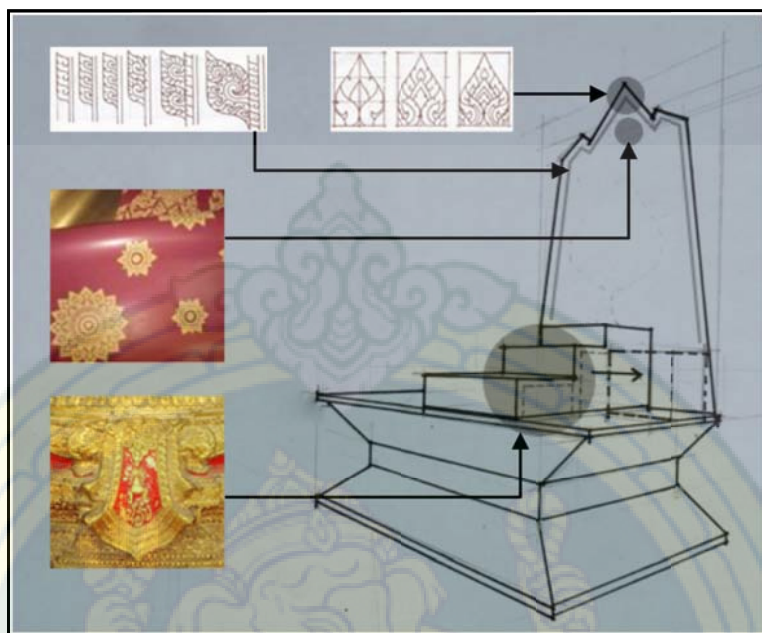

ภาพที่ 4.11 แสดงแบบร่างครั้งที่ 1

ภาพที่ 4.12 แสดงแบบร่างครั้งที่ 2

5.2 แบบร่างแนวคิดเชิงพุทธศาสนา ส่วนประดับตกแต่ง

ภาพที่ 4.13 แสดงแนวคิดเชิงพุทธศาสนา ส่วนประดับตกแต่ง

5.3 การวิเคราะห์คุณสมบัติวัสดุและการเลือกใช้ ตารางการให้คะแนนแสดงการเปรียบเทียบของไม้แต่ละชนิด

	ไม้ชนิดที่ 1	ไม้ชนิดที่ 2	ไม้ชนิดที่ 3
คุณสมบัติเนื้อไม้	10	7	6
ความทนทาน	9	7	8
การย้อมสี	10	5	7
ความหนาแน่นของไม้	9	6	5
รวม	38	25	26

เนื้อไม้ชนิดที่ 1 มีสีที่ให้ความรู้สึกอบอุ่น มีความทนทานต่อการใช้งาน สามารถย้อมสีไม้ได้หลากหลาย มีน้ำหนักไม่มาก โดยสามารถเลือกได้จากความหนาแน่นของเนื้อไม้และนำมาประกอบกับเทคนิคลายรดน้ำได้อีกด้วย

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

วัตถุประสงค์ของโครงการออกแบบแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ ซึ่งได้ศึกษาแนวทางการออกแบบโดยนำศิลปไทย และแนวทางพุทธศิลป์ที่ผูกพันกับวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในสังคมไทย โดยคำนึงถึงการส่งเสริมรูปลักษณ์ให้งดงามเหมาะสมกับหน้าที่ใช้สอยไม่ยุ่งยากซับซ้อน ตกแต่งให้มีความงามถูกต้องและสะดวกในการดูแลรักษา โดยดำเนินการวิจัยด้วยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาตำรา เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต สัมภาษณ์จากกลุ่มประชากรเป้าหมาย ผู้มาปฏิบัติธรรม นำมาเป็นข้อมูลในการออกแบบสามารถสรุปผล และข้อเสนอแนะดังนี้

การศึกษาแนวทางและการวิเคราะห์จากเอกสารและสัมภาษณ์ โดยออกแบบและพัฒนาเป็นตัวอย่างผลิตแท่นสักการะบูชาจำนวน 2 ชิ้น นำไปทำต้นแบบจริงเป็นแท่นสักการะ สำหรับสถานปฏิบัติธรรมและสำหรับสถานศึกษา กำหนดแนวทางการออกแบบโดยใช้แนวคิดเรื่องพุทธศาสนา และพุทธศิลป์หรือใช้เป็นเครื่องประกอบพิธีกรรมทางพุทธศาสนา เสริมสร้างบรรยากาศในการบูชาพระพุทธรูป บัณฑิตที่มีผลต่อการออกแบบนั้นมีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการใช้งานสามารถตอบสนองในกิจกรรม มีส่วนสำคัญในการเชื่อมต่อระหว่างบุคคล สถานที่ และสภาพแวดล้อม

ผู้วิจัยได้แบ่งการออกแบบออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

- กลุ่มผู้ใช้งานในวัดและสถานปฏิบัติธรรม
- กลุ่มผู้ใช้งานในพิธีของสถานศึกษา

ในการออกแบบให้สอดคล้องกับการใช้งาน การบำรุงรักษา ความคงทนและแสดงออกถึงความรู้สึกสงบ อ่อนน้อม ด้านวัสดุที่เลือกใช้สามารถนำมาผลิตได้รวดเร็ว มีน้ำหนักเบา เคลื่อนย้ายสะดวก จึงเลือกไม้อัดดีโคร่งไม้และใช้การตกแต่งด้วยการลงรักปิดทอง ซึ่งเป็นงานช่างศิลป์ไทย เป็นการเพิ่มมูลค่าของผลงาน

การอภิปรายผล

การพัฒนาแบบแท่นสักการะ สามารถดำเนินการได้หลากหลายวัสดุและเทคนิค แต่ความสำคัญอยู่ที่รูปแบบและวัสดุที่แสดงออกถึงสัดส่วนความงามของการจัดวางในสถานที่ที่แตกต่างกัน ที่นักออกแบบจะสื่อออกมาซึ่งประโยชน์และความงามเป็นสิ่งที่แสดงถึงวัฒนธรรม และรสนิยมของผู้ใช้ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการจูงใจของแม็คไกวร์ (McGuire) คือ

- ความต้องการที่สอดคล้องกัน (Need for Consistency) เป็นความต้องการของผู้บริโภคที่ต้องการให้ทุกด้านทุกส่วนของตน สอดคล้องกลมกลืนกัน ได้แก่ ทักษะสติ พฤติกรรม การแสดงออกต่างๆ ความคิดเห็น

- ความต้องการทราบเหตุที่มาที่ไปของสิ่งต่างๆ (Need to Attribute Causation) เป็นความต้องการเพื่อที่จะทราบว่าใครหรืออะไรเป็นเหตุที่ทำให้สิ่งต่างๆ เกิดขึ้น และสิ่งที่เกิดขึ้นผลในทางที่ดีหรือไม่ดีกับตัวเองหรือสิ่งอื่นๆ อย่างไร

- ความต้องการสิ่งแปลกใหม่ (Need for novelty) เป็นความต้องการของทุกคนที่จะแสวงหาความแปลกใหม่ เพื่อหลีกเลี่ยงความจำเจและซ้ำซาก ซึ่งพฤติกรรมเช่นนี้เรียกว่า "พฤติกรรมเพื่อแสวงหาความหลากหลาย" (variety-seeking behavior)

ข้อเสนอแนะ

การนำไปใช้ประโยชน์ มี 3 ด้าน คือ

- ด้านความรู้ความเข้าใจเรื่องแท่นสักการะ (โต๊ะหมู่บูชา)
- ด้านงานช่างเขียนไทยลายรดน้ำ
- ด้านการออกแบบเพื่อความเหมาะสมกับสถานที่

โดยใช้ตัวอย่างการศึกษานี้เป็นแนวทางในการออกแบบและพัฒนา โดยคำนึงถึงความต้องการ และพฤติกรรมผู้ใช้ ซึ่งทำให้การออกแบบตรงตามวัตถุประสงค์

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม.2554. การจัดโต๊ะหมู่บูชา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- ดิณโณ อัสวสกุลฤชา. การออกแบบและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์โต๊ะหมู่บูชาแบบร่วมสมัยประเภทจักสาน. 2555. ภาควิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- บุญศักดิ์ สมบุญรอด. 2544. โครงการพัฒนาเครื่องเรือน. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล กรุงเทพฯ.
- ประภาส แก้วสวรรค์. 2551. โต๊ะหมู่บูชา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- วรรณิภา ณ สงขลา. 2528. การอนุรักษ์จิตรกรรมฝาผนัง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร.
- สุนฤต เงินสงเสริม (เรียบเรียง). 2548. ประวัติศาสตร์เครื่องเรือนแบบประเพณี. กรุงเทพฯ : คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลกรุงเทพ.
- สุทัศน์ บุญญภาส. 2548. การวิจัยเรื่องความรู้ เจตคติ และการจัดโต๊ะหมู่บูชาของนักศึกษาระดับอุดมศึกษาต่อการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย. นครนายก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี.
- สุทัศน์ บุญญภาส. 2549. โต๊ะหมู่บูชา. กรุงเทพฯ : บริษัทพิมพ์สวย.
- สุรศักดิ์ เจริญวงศ์. 2535. แนวคิดและวัตถุประสงค์ของจิตรกรรมไทย, เอกสารการสอนชุดวิชา ศิลปะกับสังคมไทยหน่วยที่ 6-10. พิมพ์ครั้งที่ 2, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- อนุกุญท์ เจริญศุภกุล. 2527. สรุปการสัมมนาเรื่องไตรภูมิพระร่วง เนื่องในโอกาสฉลอง 700 ปีลายสี้อไทย. กรุงเทพฯ : จุลสารไทยคดีศึกษา.

ภาพที่ 5.1 รูปแสดงแท่นสักการะที่ใช้ในวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี (1)

ภาพที่ 5.2 รูปแสดงแท่นสักการะที่ใช้ในวิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี (2)

ภาพที่ 5.3 รูปแสดงแท่นสักการะที่ใช้ในสถานปฏิบัติธรรม (1)

ภาพที่ 5.4 รูปแสดงแท่นสักการะที่ใช้ในสถานปฏิบัติธรรม (2)

งานวิจัยแท่นสักการะในแนวทางพุทธศิลป์ เข้าร่วมแสดงโครงการพัฒนาความร่วมมือและ
เชื่อมโยงด้านศิลปวัฒนธรรมกับประเทศอาเซียน สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ ปีงบประมาณ 2561
ณ สาธารณรัฐอินโดนีเซีย

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ นางพินท์ ไกรแก้ว
วัน เดือน ปีเกิด 2 กันยายน 2513
ตำแหน่งปัจจุบัน ครูชำนาญการ
หน่วยงาน วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์
กระทรวงวัฒนธรรม
สถานที่ติดต่อ วิทยาลัยช่างศิลป์สุพรรณบุรี
เลขที่ 16 หมู่ 4 ถนนมาลัยแมน ตำบลรั้วใหญ่ อำเภอเมืองสุพรรณบุรี
จ.สุพรรณบุรี 72000
โทรศัพท์ 035-555370 , 064-5819989
ประวัติการศึกษา 2536 ปริญญาตรี ครุศาสตร์อุตสาหกรรม สาขาสถาปัตยกรรมภายใน
สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง